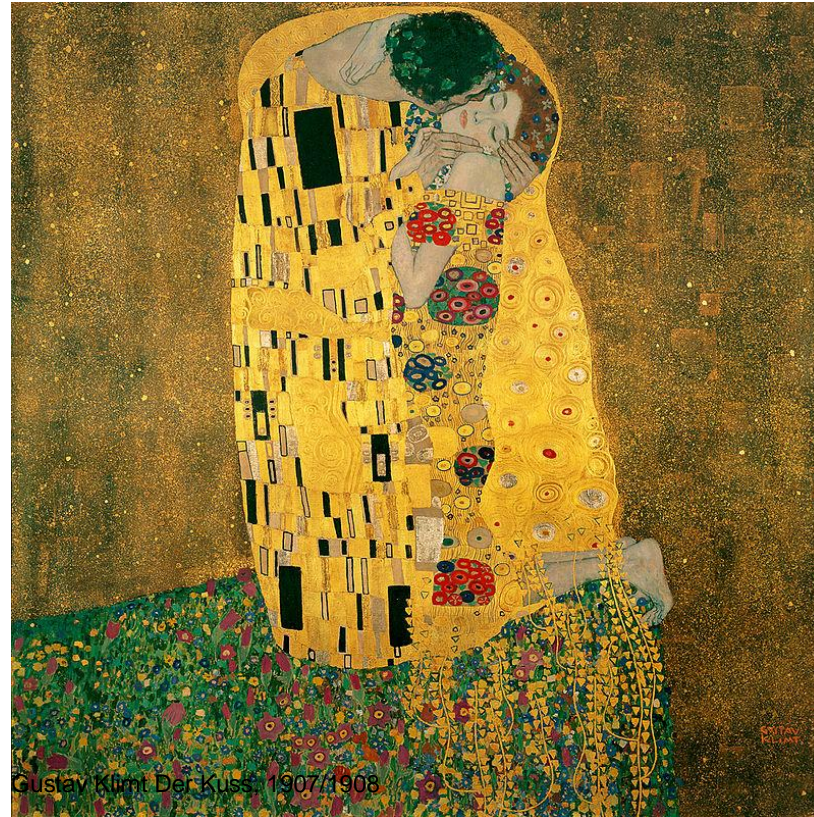

Rafelrandjes op de rand van de afgrond

Een beschrijvend en verkennend onderzoek naar de vrijplaatsen in Amsterdam anno 2014

Renee Vroom
Rijksuniversiteit Groningen,
28-02-2015

Masterscriptie

28-02-2015

Renee Vroom
Rijksuniversiteit Groningen
Master Real Estate
Begeleider: dr. M. H. Stijnenbosch
Tweede lezer: prof.dr. E. F. Nozeman

In opdracht van:
Gemeente Amsterdam
Dienst Ruimtelijke Ordening
Onder begeleiding van:
Julian Jansen

Veel mensen zijn vergeten, wat dat betekent, vrij te zijn.

Vrij zijn is de natuurlijke staat van de mens.

Vrij zijn betekent dat je autonoom bent, je door niemand laat leiden.

Je bent een tijdelijke, ruimtelijke, autonome zone.

(fragment uit gedicht 'Here m'n tijd' Simon Vinkenoog)

Voorwoord

Al zoekende naar een scriptieonderwerp belande ik van een lezing in het Volkskranthotel op een symposium te Ruigoord. Er ging letterlijk een wereld voor me open, een wereld waarin ik me meteen helemaal thuis voelde. Ondanks het ontbreken van een tent, luchtbed of slaapzak ben ik gelijk vier dagen gebleven.

De kerk, het terrein vol kunstwerken, de aanwezigheid van zoveel verschillende mensen, de gastvrijheid, het gemak van het ontmoeten van mensen, het gezamenlijk creëren, de theetjes in theo's theetuin, de magische optredens in de salon, het dansen op blote voeten en de liefde. De liefde voor muziek, poëzie, theater en dans. De liefde voor elkaar (waarmee de liefde voor jezelf) en de liefde voor het genieten.

Op het symposium ontmoette ik Julian Jansen, demograaf bij de Dienst Ruimtelijke Ordening van gemeente Amsterdam, en binnen een paar minuten was mijn scriptieonderwerp geboren; "De Vrijplaatsen van Amsterdam". Er volgde een tijd waarin ik me in deze steeds kleiner wordende wereld van vrije geesten onderdompelde. Ik zag een alternatieve manier van (samen)leven en besepte me hoe we opgroeien met een bepaald idee van 'hoe het hoort'. Zo sterk dat je bijna jezelf vergeet af te vragen: 'hoe zou ik het willen?'. Dit wordt nog moeilijker gemaakt aangezien het rechtssysteem gebaseerd is op de norm. Wat wonen betreft is er nog maar weinig vrije ruimte tussen de regels te vinden. Het is fascinerend om te zien hoe een bepaalde groep mensen hier toch naar blijft streven en in hoeveel moois zoiets kan resulteren. Niet alleen op het gebied van wonen maar op alle vlakken van het leven is het belangrijk je af te vragen wat het beste voor jou voelt. Ten tijde van deze scriptie vond dan ook een grote zoektocht naar en in

mezelf plaats. Waarbij de vrijplaatsen me een flinke kijk buiten de norm hebben laten zien. Ik wil dan ook graag mijn stagebegeleider Julian Jansen bedanken die mij de kans heeft geboden om onderzoek te doen naar dit interessante, enerverende en fascinerende onderwerp. Ook wil ik de heer M. Stijnenbosch ontzettend bedanken voor zijn heldere en doeltreffende aanpak, zonder hem zou dit onderzoek nooit tot zijn eind zijn gekomen. En natuurlijk gaat mijn dank uit naar alle respondenten, de vrije geesten, de creatievelingen, mijn lieve vrienden en vriendinnen, mijn lieve ondersteunende ouders, mijn aller liefste broer en zijn vriendin, moeder Ayahuasca voor haar vele inzichten en 'last but not least': mijn soulmate die tevens als zusje op de wereld is gekomen. Hoewel ik me vaak genoeg door je heb laten afleiden heb je me ook ontzettend geholpen met een aantal puntjes op de i te zetten, mega dank daarvoor en voor nog zoveel meer! Op naar Mexico!

Renee Vroom,

Amsterdam, februari 2015

Samenvatting

Een vrijplaats bevindt zich op de rand van de vastgoedmarkt. Vaak dient een vrijplaats enkel als tussenfase. Ten tijde van leegstand weten de krakers een meerwaarde te creëren. Zodra er echter een koper gevonden is en/of er genoeg financiële middelen zijn worden de krakers geacht het pand weer te verlaten. Daardoor zijn vrijplaatsen vanuit een vastgoed-standpunt een interessant onderzoeksobject.

Eind vorige eeuw zijn er veel vrijplaatsen, voor Amsterdam een niet onbekend fenomeen, ontruimd. Deze gekraakte panden dienden als goedkope woon- en werkplekken voor onder andere kunstenaars en vrije geesten. Men was bang dat door deze ontwikkeling het creatieve kapitaal van Amsterdam zou verdwijnen en mede hierom werd het broedplaatsenbeleid opgericht. Een oplossing voor én het behoud van creativiteit in de stad én de enorme leegstand die Amsterdam rijk is. Als reactie op deze ontwikkelingen is er in 2000 vanuit 'De Vrije Ruimte' door Breek en De Graad onderzoek gedaan naar de situatie omtrent de vrijplaatsen in Amsterdam. Nu, 14 jaar later, is er geen actueel overzicht van het aantal vrijplaatsen in Amsterdam. Daarbij ontbreekt het aan inzicht in de ontwikkeling van vrijplaatsen en de invloed die het broedplaatsenbeleid hierop heeft gehad. Om deze ontwikkeling in kaart te brengen is een vergelijking gemaakt met de gegevens uit het onderzoek van De Vrije Ruimte. Om deze reden is dezelfde definitie van vrijplaatsen gehanteerd en voldoen de vrijplaatsen uit dit onderzoek ook aan de volgende criteria:

- Functiemenging (woon- en werkfunctie)
- Zelfwerkzaamheid (het nemen van eigen initiatief/ niet van boven af)
- Het collectieve element, onderlinge solidariteit
- Maatschappelijke betrokkenheid, engagement.

Middels een beschrijvend onderzoek is het aantal vrijplaatsen, de locaties van deze vrijplaatsen, het jaar van oprichting en de huidige status onderzocht. Hieruit blijkt dat er sinds 2001 een afname van het aantal vrijplaatsen in Amsterdam heeft plaatsgevonden. Vooral in het centrum zijn veel vrijplaatsen ontruimd. Hiermee blijkt de trend, die vanaf 1985 van start is gegaan, te zijn voortgezet. Anno 2014 telt Amsterdam nog 25 vrijplaatsen. Van deze vrijplaatsen bezitten 17 vrijplaatsen een legale status, welke verkregen kan worden via een erfpacht of HAT- regeling, koop of het broedplaatsbeleid. Uit de casestudie, waarbij zes vrijplaatsen nader zijn onderzocht door middel van deskresearch en een interview met een van de bewoners, blijkt dat een legale status op de lange termijn niet voor bestaanszekerheid zorgt. In totaal hebben zeven (oude) vrijplaatsen, vooral in het centrum gelegen, met een erfpachtcontract een kleine kans om na het aflopen van het contract nog in deze hoedanigheid te kunnen blijven voortbestaan.

Verdwijnt met het verdwijnen van de vrijplaats ook de diversiteit uit Amsterdam? Volgens Jacobs (1961) is diversiteit hét middel om een stadsdistrict in economisch en sociaal opzicht haar hoogste potentieel te laten bereiken. Ook Florida (2002) vindt dat diversiteit van belang is voor de creativiteit in een stad. En creativiteit is volgens hem de motor achter de economie. Hij geeft hierbij aan dat het juist belangrijk is om naast de geïnstitutionaliseerde kunsten te investeren in de (informele) subculturen, de straatscène, omdat deze zorgt voor een vernieuwende creatieve sfeer in de stad

waaruit en waardoor de creatieve klasse ontstaat en gevoed wordt (Mulder, 2006). Wegens het huidige beleid, de druk op het grondgebruik en de hoge grondprijzen worden de vrijplaatsen steeds verder naar de randen van de stad geduwd. Uit onderzoek is echter gebleken dat de meest perifeer gelegen vrijplaatsen de zwakste structuur en minste culturele functies hebben. De meest centrale vrijplaatsen hebben juist het meest open karakter en het hoogste aantal activiteiten (Lommers et.al., 2001). Door de ontwikkeling van vrijplaatsen in kaart te brengen en via case studie meer inzicht te verkrijgen in de huidige situatie van de vrijplaatsen kan de gemeente Amsterdam haar beleid aanpassen. Het huidige beleid biedt namelijk weinig bescherming voor de al bestaande vrijplaatsen en zorgt er met de antikraakwet en leegstandswet tevens voor dat het steeds moeilijker wordt om vrijplaatsen te laten ontstaan.

Om weer ruimte te bieden aan het natuurlijk 'ontstaan en gaan' van de vrijplaatsen moet de mogelijkheid om leegstaande ruimtes te benutten worden vergroot middels het afschaffen, dan wel niet aanpassen, van de antikraakwet. Op deze manier zal de diversiteit

behouden blijven, Amsterdam zijn imago als tolerante vrijstad eer aan doen en creativiteit kunnen blijven ontstaan.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	12	5.3.3 Nieuw en Meer	45
1.1 Aanleiding	12	5.4 Illegale vrijplaatsen	47
1.2 Onderzoeksdoel.....	12	5.4.1 ADM.....	47
1.3 Methodologie	13	5.4.2 De Valreep.....	48
1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie.....	14	5.4.3 Tabakspannen/ De Slang	50
2. De definitie 'vrijplaats'	16	5.5 Conclusie Casestudie	52
2.1 Conclusie.....	18	6. Conclusie	53
3. Het belang van vrijplaatsen	19	6.1 Beantwoording deelvragen	54
3.1 Locatie vrijplaats	22	6.2 Beantwoording hoofdvraag	55
3.2 Conclusie	22	6.3 Aanbevelingen.....	56
4. Beleid	24	6.3.1 Aanbevelingen voor vervolg onderzoek	57
4.1 Broedplaatsenbeleid.....	24	6.4 Reflectie op onderzoek	58
4.2 Reactie op broedplaatsenbeleid	25	8. Referenties.....	59
4.3 Anti-kraak wet	26	9. Bijlagen	62
4.4 Conclusie	27	9.1 Voordracht van een kunstenaar voor atelierruimte of Atelierwoning.....	62
5. Vrijplaatsen in Amsterdam	28	9.2 Regelgeving en criteria	64
5.1 Database van vrijplaatsen, 2001-2014	28	9.3 Overzicht Vrijplaatsen 2014	67
5.2 Ruimtelijke spreiding vrijplaatsen, 2001-2014	30	9.4 Overzicht vrijplaatsen uit 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien'	68
5.3 Jaar van oprichting	34	9.5 Topiclijst en vragen voor interviews.....	70
5.4 Status	36		
5.2 Case studie Vrijplaatsen.....	41	Kaarten	
5.2.1 Selectie van cases	41	Kaart 1: Vrijplaatsen 2001.....	30
5.2.2 Onderzoeksmethode	42	Kaart 2: Vrijplaatsen 2014.....	31
5.3 Gelegaliseerde vrijplaatsen.....	42	Kaart 3: Ruimtelijke spreiding van vrijplaatsen t/m 20.....	32
5.3.1 Isolatorweg (2009).....	43	Kaart 4: Vrijplaatsen 2014 & Jaar van oprichting.....	35
5.3.2 Singel46.....	44	Kaart 5: Overzicht van vrijplaatsen en hun status in 2014.....	39
		Kaart 6: Cases.....	41

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In de jaren 60 stond Amsterdam internationaal bekend om zijn hoge mate van tolerantie, vrijgevochten mentaliteit, internationaal georiënteerde bevolking, een rijkdom aan subculturen en experimenten in sociaal en cultureel opzicht. De afgelopen decennia lijkt dit alles in het gedrang te komen en luiden er noodkreten als 'Stop de vertrutting van de stad' (Oosteren & Schaafsma, 2010). Ook de beleidsmakers worden ook steeds meer bewust van het belang van creativiteit in de stad. Dit gebeurt niet op de laatste plaats wegens het bekende boek *'The Rise of the Creative Class'* van Richard Florida, waarin hij stelt dat de creatieve sector de motor is achter de economische groei van een stad. Mede daarom is in 1998 het broedplaatsenbeleid opgericht. Een oplossing voor én het behoud van creativiteit in de stad én de enorme leegstand die Amsterdam rijk is. Nergens in Europa staat zoveel kantoorruimte leeg als in Nederland en Amsterdam *'spant daarbij de kroon'*, aldus Amsterdam City Index (2014). Volgens het laatste rapport, vrijgekomen op januari 2015, van DTZ Zadelhoff bedraagt het aantal leegstaande vierkante meters aan kantoorruimte in Amsterdam en haar omgeving 1.271.000 m²/ vierkante meter, wat neerkomt op 18,4% van de totale voorraad. Dit is ruimschoots meer dan de gewenste 5-8% frictieleegstand die nodig is om verhuizingen van bedrijven (en dus economische dynamiek en ontwikkeling) mogelijk te maken. Gezien de negatieve bijeffecten van leegstand worden er verschillende maatregelen getroffen door de gemeente Amsterdam. In de jaren 70 liet de gemeente Amsterdam het echter afweten en was het de kraakbeweging die het heft in eigen hand nam. Buiten de gevestigde orde wisten zij de leegstand en

speculatie tegen te gaan. De stad werd bezaaid met culturele vrijplaatsen die er tevens voor zorgden dat de leefbaarheid van de stad toenam. In 1990 kwam de trek naar de stad weer op gang waardoor de vrijplaatsen onder druk kwamen te staan. Veel vrijplaatsen/kraakpanden moesten plaatsmaken voor luxe appartementen en kantoren. Als reactie op een groot aantal ontruiming eind vorige eeuw, en het ontstaan van het broedplaatsenbeleid, is er in 2001 vanuit 'De Vrije Ruimte' onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen omtrent de vrijplaatsen in Amsterdam. De Vrije Ruimte is een actiegroep voor vrije ruimten of vrijplaatsen in Amsterdam. Zij zet zich in voor het behoud en de versterking van de bestaande vrijplaatsen en voor het verwezenlijken van nieuwe vrijplaatsen (De Vrije Ruimte, z.d.). Naast dit rapport is er weinig ander wetenschappelijk onderzoek verricht naar dit voor Nederland, en zeker voor Amsterdam, niet onbekende fenomeen. Nu, 14 jaar later, is er geen actueel overzicht van het aantal vrijplaatsen in Amsterdam. Daarbij ontbreekt het aan inzicht in de ontwikkeling van vrijplaatsen in de huidige stadsontwikkeling van Amsterdam en de invloed die het broedplaatsenbeleid hierop heeft gehad.

1.2 Onderzoeksdoel

Een vrijplaats bevindt zich op de rand van de vastgoedmarkt. Vaak dient een vrijplaats enkel als tussenfase. Ten tijde van leegstand weten de krakers een meerwaarde te creëren. Zodra er echter een koper gevonden is en/of er genoeg financiële middelen zijn worden de krakers geacht het pand weer te verlaten. Daardoor zijn vrijplaatsen vanuit een vastgoed-standpunt een interessant onderzoeksobject. Daarom heeft dit onderzoek als doel een overzicht te geven van de vrijplaatsen in Amsterdam en door vergelijking met eerder gedaan onderzoek inzicht te krijgen in de

ontwikkelingen omtrent de vrijplaatsen. Daarbij wordt er gekeken naar het beleid dat de gemeente Amsterdam n.a.v. de vrijplaatsen voert via het broedplaatsenbeleid. Op basis van dit inzicht kunnen er vervolgens aanbevelingen gedaan worden of, en zo ja hoe, de gemeente Amsterdam via ruimtelijk beleid en de vrijplaatsen zelf, kan/kunnen anticiperen op de al dan niet veranderende positie van de vrijplaatsen in Amsterdam.

1.3 Methodologie

Om tot een overzicht van de vrijplaatsen in Amsterdam te komen en inzicht te krijgen in welke ontwikkelingen hier gaande zijn, is de volgende probleemstelling tot stand gekomen.

Probleemstelling:

- Welke ontwikkelingen hebben er rondom de vrijplaatsen in Amsterdam plaatsgevonden en welke invloed heeft het gemeentelijk beleid hierop gehad?

Deze probleemstelling zal worden beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen.

Deelvragen:

1. Wat zijn vrijplaatsen?
2. Wat is het belang van de vrijplaats voor een stad?
3. Welk beleid wordt er door de gemeente Amsterdam gevoerd met betrekking tot vrijplaatsen?
4. Waar zijn de vrijplaatsen gelokaliseerd en welke ontwikkeling heeft zich hierin afgespeeld?

Om antwoord te krijgen op deze vragen is een beschrijvend en exploratief onderzoek uitgevoerd. Het beschrijven van de

werkelijkheid (hoe het op dit moment is) is een methodische manier om kennis te verzamelen. Kenmerkend voor beschrijvend onderzoek is, dat wordt volstaan met een feitelijke registratie waarbij niet gezocht wordt naar een verklaring, *waarom* de werkelijkheid zich als zodanig voordoet. Met het beschrijvende onderzoek zal vooral het eerste deel van de vierde deelvraag ('Waar zijn de vrijplaatsen gelokaliseerd?') worden beantwoord. De aanpak van een beschrijvend onderzoek kan sterk variëren. Vaak moet er wegens de beperkte onderzoeksmiddelen een keuze worden gemaakt tussen onderzoek in de diepte (b.v. een diepgaande beschrijving van één enkel geval in de vorm van een case studie) en een onderzoek in de breedte (een beperkt aantal gegevens over veel objecten) (Lans & Voordt, z.d.). Voor dit onderzoek is gekozen om een overzicht van alle vrijplaatsen in Amsterdam te krijgen is gekozen voor een onderzoek in de breedte, waarbij een beperkt aantal gegevens over veel objecten worden verzameld en uiteindelijk overzichtelijk worden weergegeven in een kaart/plattegrond. Om meer diepgang te krijgen in de huidige situatie van de vrijplaats is er gekozen voor zes kleine cases. De rest van de benodigde informatie om de probleemstelling te beantwoorden is verkregen uit exploratief onderzoek. Een exploratief onderzoek kan worden uitgevoerd wanneer een onderzoeker nog niet veel over het probleem weet en extra informatie nodig heeft, of nieuwe of recentere informatie wil hebben (Burns & Bush, 2000). Aan de hand van een exploratief onderzoek kunnen hypothesen opgesteld worden voor vervolgonderzoek. Vaak wordt in beschrijvend onderzoek geprobeerd om via een van te voren vastgestelde systematiek de werkelijkheid te beschrijven. In dit onderzoek ontbreekt het echter aan een bepaalde systematiek en wordt gebruik gemaakt van de fenomenologische benadering. De fenomenologische benadering houdt in dat er bewust wordt

afgezien van een vooraf bedachte systematiek. Pas na afloop van het onderzoek wordt op basis van de bevindingen een structurering aangebracht. De fenomenologische benadering wordt vooral geschikt bevonden voor beschrijvend onderzoek, wanneer het gaat om nieuwe ideeën en inzichten te ontwikkelen (Lans & Voordt, z.d). De nadruk ligt namelijk niet zozeer op generaliseren maar op het genereren van kennis.

1.4 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant omdat er voor de planologie en stadsgeografie een relatief onbekend terrein inzichtelijk wordt gemaakt. Ondanks dat kraken in Nederland, en zeker in Amsterdam, geen onbekend verschijnsel is, heeft er weinig wetenschappelijk onderzoek naar dit onderwerp plaatsgevonden. Ook komt de term vrijplaats in de sociaal geografische en stadstheorieën weinig voor. Over vrijplaatsen zijn er, zover bekend, maar drie uitvoerige sociaal wetenschappelijke studies verschenen:

- Ton Dijkstra (1986): krakers in Amsterdam en het probleem van orde,
- Virginie Mamadouh (1992): stedelijke sociale bewegingen in Amsterdam
- Eric Duivenvoorden (2000): meer historisch overzicht van de kraakbeweging.

Niet specifiek over vrijplaatsen, maar in 1961 zette Jane Jacobs in "the death and life of great american cities" al een andere kijk op stadsontwikkeling uiteen. Volgens haar zou de belangrijkste verantwoordelijkheid van stedelijke planning en stedenbouwkundig ontwerpen moeten zijn: 'het ontwikkelen (voor zover overheidsbeleid en overheidsmaatregelen dat kunnen) van steden

die geschikte plaatsen zijn om dit grote scala van onofficiële plannen, ideeën en mogelijkheden te laten floreren, naast het floreren van de publieke faciliteiten'.

Deze ideeën kwamen verre van overeen met de dan geldende ideeën in de stedenbouw, die zich met name richtten op de grote schoonmaak met de rationele stadsplanning van het naoorlogs modernisme. Haar ideeën werden dan ook niet geïmplementeerd in de beleidsplannen en zodoende verdween de theorie naar de achtergrond (Schrijver, 2009). Tegenwoordig wint deze manier van denken weer aan populariteit en niet op de minste plaats wegens Richard Florida die de kijk op stadsplanning heeft weten te veranderen met zijn boek 'Creative cities' (Franke & Verhagen, 2005). Deze twee theorieën van Jacobs en Florida komen later in dit onderzoek uitgebreider naar voren.

Naast de wetenschappelijke studies is er het in 2001 verschenen boek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien', geschreven door Pieter Breek en Floris de Graad van De Vrije Ruimte. Echter, de mening van de auteurs is sterk verweven met die van de respondenten waardoor dit boek niet als wetenschappelijk onderzoek kan worden beschouwd. Desalniettemin geeft het boek een helder overzicht van het aantal vrijplaatsen in Amsterdam in 2001 en wat de omvang van het aantal vrijplaatsen in Amsterdam is geweest, iets wat voor dit onderzoek erg interessant is. Daarbij gaat het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' in op de ontwikkeling van vrijplaatsen en legt een aantal kenmerken van de vrijplaats bloot. In dit onderzoek is veelvuldig gebruik gemaakt van deze, vanuit insiders verkregen, informatie.

De maatschappelijke relevantie van het onderzoek wordt gevonden in het ontbreken van een actueel overzicht van de vrijplaatsen in

Amsterdam voor de gemeente Amsterdam. De gemeente Amsterdam is benieuwd naar de ontwikkelingen in haar stad omtrent dit fenomeen en heeft om deze reden de opdracht gegeven om de situatie van de vrijplaatsen in kaart te brengen gedurende een stage. Amsterdam dé stad waar het broedplaatsenbeleid, als reactie op de ontruiming van vele vrijplaatsen eind vorige eeuw, van start is gegaan. Sinds 2000 zijn er vanuit het broedplaatsenbeleid ongeveer 4000 werk en woonplekken voor kunstenaars, creatieve en culturele ondernemers verdeeld over 60 broedplaatsen gerealiseerd (Gemeente Amsterdam, 2014). Dit neemt niet weg dat er ook nog vrijplaatsen verdwijnen. Onlangs nog heeft vrijplaats 'De Valreep' plaats moeten maken voor hoogwaardige horeca, iets wat veel stof heeft doen op waaien (verschillende media zoals bijvoorbeeld NRC Handelsblad, Parool & Vice 2014). Ook voor besluiten van deze orde is meer inzicht en kennis omtrent de ontwikkeling van vrijplaatsen nodig. Ondanks dat het interessant is om de ontwikkeling van vrijplaatsen in andere grote steden (bijvoorbeeld Berlijn) als vergelijkend materiaal te gebruiken, is er wegens het grote verschil tussen steden (te denken aan beleid/regelgeving, hoeveelheid ruimte, mate van urbanisatie, uitbreidingsmogelijkheden van de stad etc.) voor gekozen om dit achterwege te laten.

2. De definitie ‘vrijplaats’

Om de situatie van vrijplaatsen in kaart te brengen is het van belang dat de term ‘vrijplaats’ helder uiteen wordt gezet. Zoals al eerder vermeld zijn er vrijwel geen theorieën met betrekking tot vrijplaatsen bekend en daarom wordt er vooral gekeken naar eerder gedaan onderzoek. Na de uiteenzetting van de definitie van vrijplaats zal het belang van de vrijplaats nader worden toegelicht.

Om dieper op de betekenis van de vrijplaats in te gaan, is het onmogelijk hierbij het al eerder genoemde begrip broedplaats links te laten liggen. Deze begrippen worden namelijk vaak door elkaar heen gebruikt. Broedplaatsen bestempelen zich vaak als vrijplaats maar sommige vrijplaatsen willen, ondanks het in ontvangst nemen van een broedplaatsvergoeding, absoluut geen broedplaats genoemd worden. Daarom zal eerst worden ingegaan op het verschil in betekenis tussen de vrijplaats en de broedplaats en vervolgens zal verder worden ingegaan op wat een vrijplaats is.

Sargentini (2002) stelt in zijn onderzoek naar ‘de rol en functie van de culturele broedplaats binnen de stedelijke omgeving’ dat er drie verschillende broedplaatsen zijn: culturele broedplaatsen, economische broedplaatsen en vrijplaatsen. Onder de culturele broedplaats wordt een (woon)werkpand voor kunstenaars en culturele ondernemingen verstaan, waarbij de focus ligt op synergie en innovatie. De economische broedplaats is ‘een verzameling van een aantal bedrijfsruimten die een ruimtelijke samenhang vertonen en door een overkoepelende beheers instantie aan meerdere zelfstandige ondernemingen worden aangeboden, waar eventueel bepaalde faciliteiten ter beschikking worden gesteld’. Deze broedplaatsen vallen onder het begrip bedrijfsverzamelgebouwen.

De vrijplaats wordt ten slotte omschreven als een broedplaats in een gekraakt pand met behalve de woonfunctie ook diverse culturele functies. Deze vrijplaatsen ontwikkelen, ongehinderd door regelgeving van buitenaf, naar eigen inzicht alternatieven. Bij deze omschrijving stelt Sargentini (2002:104) terecht vast hoe zijn definities van de vrijplaats en de culturele broedplaats elkaar in de praktijk vaak overlappen; *‘een culturele broedplaats is geen vrijplaats, een vrijplaats is vaak wel een culturele broedplaats’*.

Mulder (2006) brengt in zijn onderzoek naar de meerwaarde en beleidsvorming van broedplaatsen in Rotterdam, een kleine aanscherping en onderverdeling aan. Broedplaatsen zijn volgens Mulder onder te verdelen in de volgende vier categorieën:

1. “De klassieke broedplaatsen zijn de tijdsgebonden initiatieven geweest die vanuit maatschappijpolitiek standpunt bottom-up ontstaan zijn en waar men zich via netwerk en op intrinsieke gronden heeft geclusterd. Vaak hebben deze collectieven een woon-werkfunctie en is er nog sprake van autonoom kunstenaarschap.
2. De AV-Nieuwe Media broedplaatsen zijn de broedplaatsen waar het werkproces en het culturele eindproduct bestaat uit meerdere mediadisciplines. Deze collectieven hebben alleen een werkfunctie en clustering geschiedt via eigen netwerk of top-down sturing.
3. De Urban broedplaatsen zijn transitorium broedplaatsen. De collectieven hebben zich tijdelijk geclusterd en zijn niet locatiegebonden. Het werkproces kan wijkgebonden zijn waar men zich laat inspireren door de stedelijke cultuur.

4. De Netwerkbreedplaatsen zijn de immateriële breedplaatsen. Men heeft zich geclusterd in culturele netwerken waarbij het Internet en communicatie het platform vormt.” (Mulder, 2006: 91).

In deze herdefiniëring van Mulder wordt de vrijplaats als klassieke breedplaats bestempeld. Hoewel in bovenstaande definities de vrijplaats als een soort breedplaats wordt gezien stelt Sanne Couprie (2002) zich in zijn doctoraalscriptie de vraag: ‘Is een breedplaats wel een vrijplaats?’. Om deze vraag te beantwoorden heeft hij vooral de meningen van de gebruikers onderzocht; zij leven immers in de vrijplaatsen. Daarbij heeft Couprie ook de betekenis die de gemeente aan breedplaatsen geeft duidelijk uiteengezet aan de hand van diepte interviews en beleidsanalyses. Hij concludeert dat breedplaatsen door de gemeente worden gezien als “goedkope werkruimten voor (startende) kunstenaars”. Wat de definitie van de vrijplaats betreft bleek uit zijn onderzoek dat de bewoners een veel ruimere betekenis geven aan een vrijplaats. Volgens hen zijn vrijplaatsen plekken waar naast werken ook wordt gewoond, plekken waar plaats is voor andere leefwijzen, tegencultuur en voor mensen die moeite hebben te voldoen aan normen van de dominante cultuur. Vrijplaatsen zijn plekken waar een gevoel van eigen verantwoordelijkheid en vrijheid heerst. Daarom biedt volgens Couprie het breedplaatsbeleid geen afdoende antwoord op het verdwijnen van vrijplaatsen in Amsterdam, hierop zal meer worden ingegaan in hoofdstuk 4: Beleid. Ook in het onderzoek vanuit de Vrije Ruimte, genaamd ‘Laat 1000 vrijplaatsen bloeien’ wordt in gelijke sfeer gedacht. In de inleiding van het rapport staat bijvoorbeeld:

“Uit de stapels verklaringen, pamfletten en raadsadressen van de bedreigde en ontruimde vrijplaatsen werden een paar zinnen opgepikt die houvast gaven voor beleid: men concentreerde zich op voorzieningen voor ateliers en startende bedrijven. Dat ligt politiek goed. Vooral uit de cultuur hoek werd er op gewezen dat er een enorm gebrek is aan atelierruimte en dat Amsterdam minder aantrekkelijk wordt voor ‘aanstormend talent’. De bewoners en gebruikers van de ontruimde panden waren voor de overheid vanaf nu ‘kunstenaars.’ (De Vrije Ruimte, 2001: 9)

Hoewel breedplaatsen in navolging van de vrijplaats zijn ontstaan, zijn deze blijkbaar niet in dezelfde voetsporen getreden . Zoals eerder beschreven worden er verschillende definities van vrijplaatsen gehanteerd (Mulder, 2006; Sargentini, 2002). In het rapport “Laat 1000 vrijplaatsen bloeien’ wordt de vrijplaats als volgt beschreven: ‘Vrijplaatsen bieden ruimte aan mensen die hun meest directe omgeving naar eigen inzicht willen inrichten met de middelen die hen ter beschikking staan. Van belang achten zij, dat het voor kleinschalige, startende, experimentele en marginale initiatieven mogelijk is zich te ontwikkelen, en dat mensen hiervan kennis kunnen nemen en hieraan kunnen bijdragen. Hierbij is het belangrijk dat mensen zich er vrij kunnen voelen, verrast kunnen worden en het gevoel hebben dat ze in een stad wonen die allerlei onverwachte mogelijkheden biedt. Als laatste zijn vrijplaatsen ook een uitdrukking van maatschappelijk verzet en bieden ruimte aan het ontwikkelen van alternatieven. Plaatsen waar nu juist niet de vrije markt een hoofdrol speelt.” (De Vrije Ruimte, 2001: 10)

Om de vrijplaats meetbaar te maken hebben Breek en De Graad (2001) de volgende criteria vastgesteld waaraan een vrijplaats moet voldoen:

1. Functiemenging

-Maatschappelijk: het aansnijden van maatschappelijke thema's, zoals autoriteit in het algemeen, bio-industrie, milieuproblematiek, discriminatie, woningnood etc.

-Ambachtelijk/werkplaatsen: glasblazers, keramiek, videomontage, geluidsstudio, drukkerijen;

-Cultureel: podia voor onder andere theater, poëzie en muziek, ateliers, lezingen;

-Publiekelijk: er zijn vaak ruimtes aanwezig waar bezoekers kunnen komen, zoals café/restaurant, galerie, ruimtes waar meerdere invullingen aan gegeven kunnen worden.

2. Zelfwerkzaamheid (het nemen van eigen initiatief/ niet van boven af)

3. Het collectieve element, onderlinge solidariteit

4. Maatschappelijke betrokkenheid, engagement

Om een vergelijking met het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' mogelijk te maken wordt in dit onderzoek van bovenstaande definitie en criteria uitgegaan.

2.1 Conclusie

Met dit hoofdstuk is getracht een antwoord te krijgen op de deelvraag 'Wat zijn vrijplaatsen?'. Ondanks de verschillende betekenissen die aan vrijplaatsen worden gegeven (Sargentini, 2002; Mulder, 2006) worden in dit onderzoek dezelfde criteria gehanteerd als in het onderzoek van de Vrije Ruimte (2001) zodat de nieuwe gegevens vergeleken kunnen worden met de historische gegevens uit dat onderzoek. Deze criteria houden in dat er bij een vrijplaats sprake moet zijn van:

- Functiemenging
- Zelfwerkzaamheid (het nemen van eigen initiatief/ niet van boven af)
- Het collectieve element, onderlinge solidariteit
- Maatschappelijke betrokkenheid, engagement

3. Het belang van vrijplaatsen

Sinds het boek 'The rise of the creative class' van Richard Florida in 2001 staat de creatieve klasse weer op de kaart, en lijkt het broedplaatsenbeleid een geldige theoretische basis te hebben gevonden. In 'the rise of the creative class' gaat Richard Florida er vanuit dat in dit post-industriële tijdperk creativiteit de motor is achter economische groei in steden. Hij stelt dat de creatieve klasse bestaat uit twee subgroepen: de 'creative core', welke bestaat uit de echte voortrekkers zoals dichters, schrijvers, kunstenaars, acteurs, designers, wetenschappers, filmmakers etc., en de 'creatieve professionals' een iets meer ondersteunende en uitvoerende groep te denken aan mensen uit de intensieve kennis industrieën, zoals managers, juristen en wetenschappers. De belangrijkste waarden van de creatieve klasse acht hij individualiteit en onafhankelijkheid, meritocratie, variëteit en openheid. Waarbij uitdaging en verantwoordelijkheid, flexibiliteit, erkenning en een stimulerende en comfortabele werk- en leefomgeving hoger worden gewaardeerd dan inkomen als zodanig.

Hoewel de vrijplaatsen niet louter bestaan uit mensen die zich bevinden in de zogenoemde 'creative core', zijn de post materiële waarden die Richard Florida omschrijft vaak wel aan de orde in de vrijplaatsen. Richard Florida heeft naast deze omschrijving van de creatieve klasse ook een creativiteitsindex ontwikkeld; een mix van vier gelijk gewogen factoren: (1) het aandeel creatieve werkers in de beroepsbevolking, (2) innovatie, afgemeten aan het aantal patenten per hoofd van de bevolking, (3) de aanwezigheid van high-tech industrie en (4) diversiteit, afgemeten aan de mate waarin het gebied openstaat voor verschillende soorten mensen en ideeën.

Om deze 'nieuwe economische geografie van de creativiteit' en de effecten ervan op de economische ontwikkeling te begrijpen zijn de factoren onder gebracht onder de '3 T's of Economic Development', namelijk Technologie, Talent en Tolerantie.

Waar Richard Florida creativiteit vooral ziet als een tool voor de stadseconomie, en hierdoor fungeert als een goed uitgangspunt voor het broedplaatsenbeleid, is een vrijplaats juist een plek waar geld en economisch gewin geen rol spelen. Echter, leveren de vrijplaatsen op een paar punten wel een directe bijdrage aan wat Richard Florida relevant acht om een 'creative city' te zijn. In zijn creativiteitsindex noemt hij diversiteit van groot belang, afgemeten aan de mate waarin het gebied openstaat voor verschillende soorten mensen en ideeën. Van de '3 T's' staat de derde T voor Tolerantie waarbij gekeken wordt naar de openheid naar nieuwkomers, rassen en leefstijlen. Vrijplaatsen zijn bij uitstek een plek waar verschillende levensstijlen tot uiting kunnen komen en dus een bijdrage leveren aan deze derde pijler. In het boek wordt nog dieper ingegaan op aspect van openheid naar nieuwkomers, gemeten met 'The Melting Pot-index' waar een vaak internationale samenstelling van bewoners/gebruikers in vrijplaatsen, en activiteiten voor asielzoekers vanuit vrijplaatsen, goed bij aansluit. De acceptatie jegens homoseksuelen, gemeten aan de hand van de 'Gay index' vindt ook weerklank bij de gay maar ook queer friendly houding van de vrijplaatsen. Ook aan de Bohemian index wordt vanzelfsprekend een bijdrage geleverd aangezien vrijplaatsen vaak voor een deel uit ateliers bestaat. Vrijplaatsen leveren dus op verschillende vlakken een bijdrage op de wat door Richard Florida bestempelde belangrijke aspecten voor een creatieve stad zijn.

Wie, in een veel eerder stadium, ook nadruk wist te leggen op het belang van diversiteit van faciliteiten en inwoners is Jane Jacobs. Zij schreef in 1961, en was daarmee een van de eerste, al over het belang van diversiteit in steden. De vier noodzakelijke voorwaarden voor diversiteit acht zij: gemengde gebruiksfaciliteiten, korte woonblokken, de aanwezigheid van oude gebouwen en een hoge woningdichtheid.

De belangrijkste verantwoordelijkheid van stedelijke planning en stedenbouwkundig ontwerpen zou volgens haar moeten zijn: "het ontwikkelen (voor zover overheidsbeleid en overheidsmaatregelen dat kunnen) van steden die geschikte plaatsen zijn om dit grote scala van onofficiële plannen, ideeën en mogelijkheden te laten floreren, naast het floreren van de publieke faciliteiten". Stadsdistricten zijn in economisch en sociaal opzicht geschikte plaatsen om diversiteit te laten ontstaan en om zo haar hoogste potentieel te laten bereiken. Jacobs stelt dat 'nieuwbouw' een doodoener voor diversiteit is, nieuwbouw is namelijk slechts betaalbaar voor winstmakende of goed gesubsidieerde bedrijven. Bedrijfjes als buurtkroegen, ateliers en galeries kunnen zich daarin niet staande houden. Terwijl juist deze initiatieven noodzakelijk zijn voor een buurt omdat het zorgt voor creativiteit. Een straatbuurt moet dus een mix zijn van nieuwe en oude gebouwen, zodat zowel grote supermarkten en musea als beginnende creatieve bedrijfjes zich hier kunnen vestigen. Op deze manier wordt ook de diversiteit van het publiek dat een buurt bezoekt gestimuleerd. Ook de aanwezigheid van stedelijke openbaarheid wordt van belang geacht. Stedelijke openbaarheid is hetgeen dat ontmoetingen tussen stedelingen mogelijk maakt. Hierbij vooral te denken aan een kort praatje bij de bakker en het elkaar regelmatig tegenkomen

op straat etc. Jane Jacobs stelt dat juist de optelsom van deze ontmoetingen zorgt voor vertrouwen tussen stedelingen onderling.

In navolging van Jane Jacobs laat Florida zien dat deze korte ontmoetingen, door hem genoemd als: 'zwakke bindingen', vaak minstens net zo belangrijk zijn als de 'sterke bindingen' (met familie, langdurigheid, gesloten gemeenschap). Een belangrijke reden hiervoor, zo stel Florida, is dat we veel meer zwakke bindingen kunnen onderhouden en dat we er op een meer 'opportunistische' manier gebruik van kunnen maken. Door het uitblijven van de beperkingen en verplichtingen die normaliter bij sterke bindingen wel aan de orde zijn, is het gemakkelijker ideeën en diensten uit te wisselen, wat weer ten goede komt aan de creatieve productie.

Dankzij deze ideeën van Richard Florida werd creativiteit een veelvoudig gebruikt begrip in beleidsplannen. Dit gaat natuurlijk niet zonder kritiek. Robert Kloosterman (2005) gaat in op de kwaliteit van Richard Florida en acht een deel van de kritiek zonder meer terecht. De onderliggende methodologie waarmee Florida de causale relaties tussen zijn verschillende indicatoren legt laat namelijk (veel) te wensen over. Zo wordt er volgens critici niet kritisch gekeken naar het schaalniveau van zijn steden. Daarbij heeft Florida zich te veel op hightech en gepatenteerde innovaties gefocust en heeft hij te weinig oog voor high-concept-doorbraken die buiten die patenten vallen, aldus de critici. Er is ook kritiek op de definitie van de creatieve klasse aangezien deze wel erg breed is waardoor bijna elke beroepsgroep onder deze klasse lijkt te vallen. Ook gaat Richard Florida volgens velen voorbij aan de effecten van levensfasen en stoort men zich aan zijn *management way of speaking* (the three t's). Maar ondanks deze kritiek vindt Kloosterman dat Florida wel een punt maakt wat betreft het grote

belang van *human capital* voor de geavanceerde economieën. Dat dit ook grote consequenties kan hebben voor steden is evident (Kloosterman, 2005). Naast de kritiek op Florida wordt er nog meer kritiek geleverd op de wijze waarop beleidsmakers de theorie implementeren. In het volgende hoofdstuk over het beleid met betrekking op de vrijplaatsen zal meer op deze kritiek worden ingegaan.

Richard Florida benadrukt in zijn lezing tijdens de conferentie 'Creativity and the city' in Amsterdam dat creativiteit in ieder mens zit. 'Creativiteit is de grote gelijkmaker' en ontstaat waar men het niet verwacht. Daar moet men als stad voor openstaan, men moet omstandigheden scheppen om die energie te benutten, ecosystemen waarmee de energie van iedereen kan worden aangeboord en benut, niet die alleen van toptalenten. Creativiteit definieert hij als: "de mogelijkheden benutten om iets nieuws en anders te doen". Hij geeft hierbij aan dat het juist belangrijk is om naast de geïnstitutionaliseerde kunsten ook te investeren in de (informele) subculturen, de straatscène, omdat deze zorgt voor een vernieuwende creatieve sfeer in de stad waaruit en waardoor de creatieve klasse ontstaat en gevoed wordt (Mulder, 2006).

Wanneer wordt gekeken naar de situatie waarin de herwaardering van Amsterdam als woon- en werkplek en toeristische trekpleisterrond 1985 plaatsvond, stelt Soja (2000) dat dit niet op de laatste plaats op gang is gebracht door de inbreng van groepen mensen met afwijkende leefwijzen:

"There are many factors that affected this turnaround [in Amsterdam], but from a comparative perspective none seem more important than that peculiar blend of democratic spatial planning and regenerative social anarchism that has preserved the Inner City

as a magical center for youth of all ages, a stimulating possibilities machine that is turned on by active popular participation in the social construction of urban space" (Soja 2000:126-7).

De tegencultuur van deze 'sociaal anarchisten' was een reactie op de leefwijzen van de dominante cultuur en het autoritaire gezag dat na de oorlog zijn intrede had gedaan (Couprie, 2002). Vooral Amsterdam verwierf in die tijd een wereldberoemde status door de actieve aanwezigheid van de 'jeugdige andersdenkende'. De overheersende subcultuur trok nieuwe bewoners en toeristen aan, zij zagen Amsterdam als 'een plaats waar nieuwe ideeën geboren konden worden' (Dijst, 1986; Mamadouh, 1992; Couprie, 2002). Om deze reden gaat Sanne Couprie in zijn onderzoek ook in op cultuur en de daar bijkomstige sub- ofwel tegencultuur. Als definitie van cultuur gebruikt hij: 'de door de meerderheid van mensen in een collectiviteit gedeelde normen, ideeën en uitingen'. Tegencultuur omschrijft hij als 'de door een minderheid van mensen in een samenleving gedeelde normen, ideeën en uitingen die geen onderdeel zijn van de door de meerderheid gedeelde normen, ideeën en uitingen'. Er bestaat geen cultuur zonder tegencultuur en beide reageren en interacteren op en met elkaar. Het broedplaatsenbeleid is dan ook ontstaan onder de leus: 'Geen cultuur zonder subcultuur'. De aanwezigheid van tegencultuur wordt als belangrijk aspect van een stad gezien. In 1938 stelt socioloog Louis Wirth al dat sociale heterogeniteit één van de belangrijkste pijlers van een stedelijke samenleving is (in Brunt 1989:13). Hannerz (1992) gaat ook nog in op het belang van de zichtbaarheid van heterogeniteit; 'door zichtbaarheid van de diversiteit van leefwijzen in steden, zien mensen dat het ook anders kan'. Dit leidt tot reflectie op de eigen normen en ideeën. Dit pleiten

voor diversiteit past in zijn geheel in het straatje van de al eerder genoemde Jane Jacobs en Richard Florida.

Naast de bijdrage die vrijplaatsen leveren aan diversiteit, creativiteit en subcultuur van een stad zijn vrijplaatsen (al dan niet hierdoor) ook belangrijk geweest voor het imago van Amsterdam. Zo stelde socioloog Trevor Davies, die in 1999 een onderzoek deed naar het culturele imago van Amsterdam, dat de stad bekend stond als:

“the only surviving hippie colony in the world, the strong autonomous arts scene, the liberal attitudes, the alternative life styles and the huge wave of art produced by independent artists in their independent squats.” (Davies 1999:4).

In de Amsterdam Marketing Visie 2013-2018 wordt echter vooral ingegaan op de schaduwzijde van vrijheid. Het imago van seks- en drugsstad baart de gemeente al jarenlang zorgen. Het huidige imago trekt weliswaar een bepaald soort bezoekers aan, maar het staat ze in de weg bij de zoektocht naar de kwaliteitstoerist. Amsterdam Marketing ziet het als een van haar uitdagingen om het imago van seks- en drugsstad om te buigen zonder dat er afstand wordt gedaan van juist die onderdelen die het karakter van vrijheid invullen. Zij wil dus het rafelrandje blijven koesteren maar kiest ook voor een moderne Europese metropool met een smaakvolle, schone, elegante en moderne openbare ruimte en het op een juiste manier inzetten van de woorden vrijheid, respect en tolerantie (Amsterdam Marketing, 2012).

3.1 Locatie vrijplaats

Het belang van de locatie om een vrijplaats van toegevoegde waarde te laten zijn voor een stad is in 2001 door Lommers et. al. onderzocht. Hoewel het onderzoek is uitgevoerd door derdejaars

studenten aan de Universiteit van Amsterdam heeft het voor dit onderzoek wel interessante uitkomsten om mee te nemen. Het onderzoek naar de locatie van vrijplaatsen in Amsterdam concludeert dat de meest perifeer gelegen vrijplaatsen de zwakste structuur en minste culturele functies hebben. De meest centrale vrijplaatsen hebben juist het meest open karakter en het hoogste aantal activiteiten (Lommers et.al., 2001). Wegens de druk op het grondgebruik en de hoge grondprijzen en worden de vrijplaatsen echter steeds verder naar de randen van de stad geduwd. Mede door deze ontwikkeling zijn er in Amsterdam ook al veel vrijplaatsen verdwenen (Breek & De Graad, 2001).

3.2 Conclusie

In dit hoofdstuk is ingegaan op de derde deelvraag: *‘Wat is het belang van een vrijplaats voor een stad?’*. Hoewel er vrij weinig wetenschappelijk onderzoek is gedaan naar het belang van vrijplaatsen voor een stad, vindt het veel aansluiting bij de bekende theorieën van Richard Florida en Jane Jacobs. Zij pleiten voor diversiteit en mede omdat er in vrijplaatsen ruimte is voor mensen met afwijkende levensstijlen en een andere manier van wonen dragen vrijplaatsen bij aan de diversiteit van een stad. Gekeken naar het verleden blijken vrijplaatsen dan ook een rol te hebben gespeeld in het aantrekkelijk maken van Amsterdam als woonomgeving (Soja, 2000) en hebben de vrijplaatsen een belangrijke bijdrage geleverd aan het positieve imago van Amsterdam (Dijst, 1986; Mamadouh ,1992; in Couprie, 2002). Uit het onderzoek van Lommers et al. (2001) blijkt dat de meest perifeer gelegen vrijplaatsen de zwakste structuur en minste culturele functies hebben. De meest centrale vrijplaatsen hebben juist het meest open karakter en het hoogste aantal activiteiten. Om de vrijplaatsen van belang te kunnen laten zijn voor een stad is het

noodzakelijk dat de vrijplaatsen niet te ver uit het centrum gelegen zijn. Echter, worden de vrijplaatsen mede door de hoge grondprijzen op dit moment steeds verder uit het centrum gedreven (Breek & De Graad, 2001).

4. Beleid

Vanaf de jaren zestig kwamen in Amsterdam vele kunstenaars en kunstinitiatieven in vrijplaatsen tot bloei. Het goedkope onderdak bracht voor de kunstenaars het grote voordeel met zich mee om te kunnen experimenteren zonder dat het direct geld op hoefde te leveren. In de vrijplaatsen werden de bewoners, waaronder kunstenaars, niet belemmerd door regelgeving dus men kon naar eigen inzicht het pand beheren en inrichten. Door de aanwezigheid van een groot scala aan bedrijfjes en andere kunstenaars vormden de vrijplaatsen een netwerk waarin voorzieningen, vaardigheden en ideeën gedeeld konden worden (Couprie, 2001). De vrijplaatsen boden ruimte voor afwijkende leefwijzen waarmee werd bijgedragen aan de diversiteit van bewoners in Amsterdam. In de reactie op deze opkomende kraakbeweging schipperde de overheid tussen “het toegeven aan eisen en het krachtig optreden tegen ordeverstoring” (Breek & De Graad, 2001:18). De gemeentelijke reactie in die tijd is drieledig: “ten eerste repressief, door panden te ontruimen, ten tweede toe-eigenend, door panden en de daarin ontstane leefwijzen te legaliseren en te controleren, ten derde op een manier van laissez faire: sommige panden werden wat regelgeving betreft met rust gelaten” (Couprie, 2001:30). In de jaren negentig werd de druk op de woningmarkt groter en moesten er steeds meer vrijplaatsen plaats maken wegens stedelijke herontwikkeling. Amsterdam dreigden met het vertrek van kunstenaars en andere creatieven hiermee haar ‘creatieve kapitaal’ te verliezen. Om dit proces een halt toe te roepen is de gemeente in 1999 begonnen met het al eerder genoemde ‘broedplaatsenbeleid’. Met dit beleid en een budget van vijftien miljoen gulden werd

getracht culturele werkpanden te realiseren en te behouden (Mulder, 2006).

4.1 Broedplaatsenbeleid

Het broedplaatsenbeleid is de afgelopen 14 jaar aan verandering onderhevig geweest. Bij de oprichting van het beleid was het doel om betaalbare culturele werkpanden te realiseren en te behouden. Echter, anno 2014 is het doel van het broedplaatsenbeleid als volgt geformuleerd:

“passende huisvesting (werk en of woon-/werken) in en rond Amsterdam realiseren voor nieuwe broedplaatsen. Onderdeel van iedere broedplaats is een vloeroppervlak van tenminste 40% dat beschikbaar is als werk of woon/werkruimte voor CAWA-getoetste kunstenaars. De overige ruimte kan gebruikt worden voor expo/projectruimten, horeca, sociaal maatschappelijke functies, commerciële ruimte en dergelijke” (Bureau Broedplaatsen).

De Commissie voor Ateliers en (Woon)Werkpanden Amsterdam (CAWA) is een commissie met externe deskundigen die adviseert aan het College van B&W. De CAWA hanteert een aantal voorwaarden waaraan het kunstenaarschap van gegadigden moeten voldoen (bijlage 1). Deze strenge eisen zijn noodzakelijk vanwege het feit dat wanneer er subsidie, oftewel overheidsgeld, wordt uitgegeven er ook verwachtingen vanuit de overheid ontstaan om verantwoording over de uitgeven subsidie te kunnen afleggen.

Ook de subsidieverschaffer, het Project Management Bureau, moet zich aan allerlei regels omtrent bestemmingsplannen, bouwen, wonen en veiligheid houden. Deze regelgeving is problematisch waar het om het behouden en creëren van woonwerkpanden of vrijplaatsen gaat. Daarbij zijn er nog meer regels, weergegeven in bijlage 2, die vrijplaatsen als hinderlijk ervaren (Klerk, 2010).

In het beleidskader Atelier- en Broedplaatsen Metropoolregio Amsterdam 2012-2016 van Bureau Broedplaatsen wordt dieper op de doelstelling van het broedplaatsenbeleid in gegaan aan de hand van tien verschillende einddoelen en beoogde resultaten voor 2012-2016. Alleen onder het laatste doel wordt de al bestaande vrijplaats genoemd: *'De bestaande vrij- en broedplaatsen waar mogelijk te behouden en te versterken.'* In de uitleg van dit laatste doel wordt vervolgens direct vermeld dat dit niet altijd mogelijk zal zijn, de gemeente zal namelijk per locatie een brede afweging van belangen maken. Hierbij wordt vervolgens wel ingegaan op het feit dat er in Amsterdam een bonte verzameling voormalige kraakpanden en locaties bestaan die in sommige gevallen 'een aantoonbare bijzondere betekenis hebben voor het culturele klimaat van de stad' maar verder worden de vrijplaatsen niet meer genoemd. Sterker nog; onder doel vijf wordt gesteld dat bij de beoordeling van kunstenaarschap en type beschikbare ruimte de CAWA meer nadruk zal gaan leggen op de mate van professionaliteit van de kunstenaar en aard van de discipline. De prioriteiten van het Hoofdlijnen Kunst en Cultuur 2013-2016 gelden daarbij als uitgangspunt. De twee hoofdpijlers zijn: het ontwikkelen van talent en het versterken van de internationale kant van kunst en cultuur. Bij het versterken van de internationale kant van kunst en cultuur wordt de positie van Amsterdam als internationale cultuurstad van bijzonder belang voor de stad geacht. Dit wil men bewerkstelligen door een groter internationaal aanbod van kunst voor de Amsterdammers en de positie en het imago van Amsterdam als cultuurstad versterken. Het versterken van het imago als cultuurstad lijkt hier bewerkstelligd te moeten worden middels het aanscherpen van de CAWA-eisen, iets wat juist tegen de ideeën van Florida, Soja, Davies etc. in druist. Het broedplaatsenbeleid gaat dan ook niet zonder kritiek.

4.2 Reactie op broedplaatsenbeleid

Men zou kunnen stellen dat het broedplaatsenbeleid is ontstaan vanuit de vrijplaatsen en dus mede door kraakbeweging. Aan de andere kant, zo wordt er geschreven (Hooijdonk, 2010; Luyten, 2005 etc.), kan het ontwikkelde broedplaatsenbeleid gezien worden als een vorm van 'repressieve tolerantie', zoals Herbert Marcuse (1965) introduceerde in zijn essay 'Repressive Tolerance'. Repressieve tolerantie houdt in dat de overheid een ogenschijnlijk stimulerend beleid voert ten opzichte van een oppositionele beweging middels tolerantie en institutionalisering. Op deze manier zal de oppositionele beweging uiteindelijk aan kracht afnemen met mogelijke verdwijning tot gevolg. De kraakbeweging, en daarmee de oorsprong van de vrijplaatsen, kan in deze context gezien worden als een oppositionele beweging, die de overheid middels een beleid van tolerantie en met name met institutionalisering probeert te elimineren (Hooijdonk, 2010).

In een onderzoek naar in hoeverre en op welke manier de broedplaatsen een rol spelen in de perceptie van het cultureel ecosysteem van het Oostelijk Havengebied en de Czaar Peterstraat in Amsterdam (Wolsink, 2014) blijken de broedplaatsen, in tegenstelling tot de vrijplaatsen, hier nauwelijks een bijdrage aan te leveren. De verklaring kan worden gezocht in het feit dat broedplaatsen top-down in een wijk geïmplementeerd worden, hiermee genereert het niet de intrinsieke waarde van het bottom-up SoHo effect wat door Zukin (1997) is beschreven. Het SoHo effect houdt in dat een wijk een symbolische waarde verkrijgt op de natuurlijke manier middels een ongereguleerde clustering van kunstenaars. Ook stelt Wolsink (2014: 76) dat "het broedplaatsenbeleid niet het beste instrument is om de culturele ontplooiing van een wijk te stimuleren" wegens het feit dat door de

actieve houding van de overheid als cultuurmaker dit passiviteit onder de burgers teweeg kan brengen. De burger voelt zich niet betrokken en dit kan sneller tot kritiek leiden dan wanneer de bewoners participeren (Wolsink, 2014).

Ook Marlet (2009) is niet helemaal te spreken over het broedplaatsenbeleid. Dit komt volgens hem vooral doordat beleidsmakers de theorie van Richard Florida verkeerd interpreteren. In 2009 heeft hij onderzoek gedaan naar het belang van woonattracties voor de aantrekkingskracht van steden in Nederland en gebruikte hierbij de theorie van Richard Florida. In zijn onderzoek stelt hij onder andere de vraag: Is het de culturele sector zelf die creatieve ideeën genereert waar de lokale economie van profiteert? Of is de creatieve sector puur een producent van cultuur, waar hoogopgeleide creatieve mensen op af komen, die op hun beurt weer zorgen voor meer human capital en economische voorspoed in de stad. Volgens Marlet baseren lokale beleidsmakers hun beleid sinds de 'Florida-hype' voornamelijk op de eerste veronderstelling. Veel Nederlandse steden proberen de lokale economie te stimuleren door oude fabriekspanden gratis of tegen sterk gereduceerde huurprijzen over te dragen aan kunstenaars. Met het broedplaatsenbeleid hopen ze andere creatieve mensen en bedrijven aan te trekken en zo de lokale economie te stimuleren. Hij stelt dat 'hopen' daarbij het goede woord is want er zijn geen empirische bewijzen gevonden van dergelijk beleid. Uit de werkgelegenheidsanalyses in zijn onderzoek blijkt namelijk geen significant verband te bestaan tussen de aanwezigheid van kunstenaars en de groei van de werkgelegenheid. Het aanbod van cultuur biedt echter wel een belangrijke verklaring voor de aantrekkingskracht van steden op kansrijke bevolkingsgroepen. Deze resultaten bieden een ondersteuning aan het tweede- door

Jane Jacobs- veronderstelde mechanisme; het zijn niet de kunstenaars in oude fabriekspanden die een stimulans zijn voor de stad, maar hun culturele productie. Het culturele aanbod in de stad is een reden voor hoogopgeleiden om zich er te willen vestigen, waardoor in steden met veel cultuur de voorraad menselijk kapitaal groter is. Om deze leden te binden is het volgens Marlet nodig om te investeren in het woonklimaat als geheel, en niet (alleen) in broedplaatsen. Voor dit woonklimaat acht Marlet de kunstenaars in de rol van cultuurproducten wel weer van belang. Hun culturele productie, het culturele aanbod in de stad, is één van de belangrijkste stedelijke attracties waarmee de stad zijn aantrekkingskracht kan vergroten. Met cultureel aanbod wordt dan vooral bedoeld: 'culturele activiteiten die kleinschalig en divers zijn, op een uitgekende locatie in de stad liggen, continu beschikbaar zijn en gericht zijn op de plaatselijke bevolking. Het gaat om kunst en cultuur in de stad waarvan de inwoners van de stad zelf kunnen genieten, en niet (alleen) toeristen en dagjesmensen' (Marlet, 2009:339).

4.3 Antikraakwet

Sinds 1 juni 2010 is de antikraakwet in werking gesteld waarmee kraken verboden werd. De maximale straf voor kraken is een jaar gevangenisstraf of een geldboete van de derde categorie, wat neerkomt op een bedrag van maximaal €8.100. Sinds het verbod van start is gegaan heeft de gemeente Amsterdam al ongeveer 500 woningen laten ontruimen door de politie, waaronder circa 400 sociale huurwoningen. De burgemeester benadrukt dat de gemeente niet ontruimt voor leegstand 'Als een eigenaar ontruiming wil, dan zal hij de ingebruikname moeten hebben geregeld.' (Parool, 2014). Het gevolg is wel dat de kraakbeweging is gekrompen. In 2014 zijn er nog maar 30 gekraakte adressen bij de gemeente

bekend, in vergelijking met de 150 panden van voor de antikraak wet (Gemeente Amsterdam, 2014). Naast de antikraak wet is er nog een ander verschijnsel dat invloed heeft op het kraken is antikraak. Om te voorkomen dat een leegstaand pand wordt gekraakt, worden antikrakers ingezet. De antikrakers betalen geen of een lagere huur en geven hiervoor (een gedeelte van) hun huurrechten op (Gemert et al.2012).

4.4 Conclusie

In dit hoofdstuk is getracht antwoord te krijgen op de derde deelvraag: *'Welk beleid wordt er gevoerd met betrekking tot de vrijplaatsen?'*. Op dit moment is er in Amsterdam sprake van het broedplaatsenbeleid, en hoewel deze is ontstaan voor het behoud van vrijplaatsen en hun creatieve bijdrage aan een stad, blijkt dit niet zijn oorspronkelijke doel na te komen (Sargentini, 2002; Marlet, 2009; Zukin 1997). Het broedplaatsenbeleid leidt tot inkapseling van vrijplaatsen waardoor juist de belangrijke kracht van vrijplaatsen verloren gaat (Arnoldus, 2004; Mulder, 2006; Lommers, 2001). Gevolg is dat vrijplaatsen onder druk komen te staan en langzaam naar de periferie worden gedreven (Breek & De Graad, 2001) waardoor zij steeds minder een bijdrage kunnen leveren aan de culturele, sociale en economische klimaat van een stad. De anti-kraakwet en de 'antikrakers' maken het moeilijker om een vrijplaats van de grond te laten komen. Op dit moment wordt er ten opzichte van de vrijplaatsen geen gunstig beleid gevoerd.

5. Vrijplaatsen in Amsterdam

Het doel van dit onderzoek is om een overzicht te geven van de vrijplaatsen in Amsterdam en door middel van vergelijking met eerder gedaan onderzoek inzicht te krijgen in de ontwikkelingen omtrent de vrijplaatsen gerelateerd aan het beleid. Zoals al eerder beschreven in hoofdstuk 1 wordt dit gedaan aan de hand van een beschrijvend en verkennend onderzoek. Dit heeft tot gevolg dat het onderzoek uit twee delen bestaat; het beschrijvende, kwantitatieve gedeelte en het verkennende, kwalitatieve gedeelte.

5.1 Database van vrijplaatsen, 2001-2014

Nu aan de hand van deskresearch het theoretisch kader tot stand is gekomen en een heldere definitie van vrijplaatsen uiteen is gezet, kan door middel van een beschrijvend onderzoek een overzicht van de vrijplaatsen in Amsterdam worden gemaakt. Een beschrijvend onderzoek heeft, zoals de naam al doet vermoeden, ten doel iets te *beschrijven* en niet om iets te verklaren. Er wordt dus volstaan met een feitelijke registratie, wat in dit geval een registratie zal zijn van 1. het aantal vrijplaatsen, 2. waar deze gelokaliseerd zijn, 3. wanneer ze opgericht zijn en 4. wat hun status is.

Wegens de argwanende houding van de vrijplaatsen jegens onderzoek, en dan met name onderzoek vanuit de gemeente, heeft er op aanraden van de gemeente en de Vrije Ruimte geen schriftelijke enquête per vrijplaats plaatsgevonden. Om deze reden en omdat het een komen en gaan van vrijplaatsen is, ze vaak niet officieel geregistreerd staan en ze niet altijd online te vinden zijn, is gebruikgemaakt van verschillende bronnen om de benodigde

informatie te verkrijgen. Om een lijst samen te stellen waar in Amsterdam de vrijplaatsen zich anno 2014 bevinden is ten eerste aan de hand van deskresearch gezocht naar informatie over de bestaande vrijplaatsen in Amsterdam. Hierbij hebben de volgende websites als basis gediend:

- <http://www.amsterdam.nl/kunst-cultuur-sport/werkplekken/broedplaatsen/projectenlijst/overzicht/>
- De website van gemeente Amsterdam waar getracht wordt een overzicht te geven van de vrijplaatsen in Amsterdam maar met 10 vrijplaatsen tekort schiet.
- http://radar.squat.net/location.php?mode=location_list&profile=radar&l_category=0&where=22&what=0&timerange=
- Squat!net levert websites, email en mailinglijsten voor krakers en dergelijke projecten sinds 1997. Het is een vrijwilliger- en non-profit groep van mensen die bouwen aan een autonome infrastructuur. Via deze link zijn de vrijplaatsen per stad, land(sdeel) of functie weergegeven.

De lijst van vrijplaatsen die tot stand is gekomen aan de hand van de twee bovengenoemde websites is vergeleken en aangevuld met de gegevens uit het databestand van Sqek (Squatting Europe Collective). Sqek is onderdeel van het MOVOKEUR project, waarmee getracht wordt de ontwikkeling van politieke krakers in de steden van West Europa te onderzoeken.

Vervolgens is de lijst met vrijplaatsen becommentarieerd door 3 experts, die aanwezig waren tijdens een krakerspreekuur welke wekelijks wordt gehouden in vrijplaats 'Joe's Garage'. De

ondervraagde experts zijn jarenlang woonachtig geweest in verschillende vrijplaatsen te Amsterdam. Hierbij moet worden opgemerkt dat hoewel de definitie van de vrijplaatsen helder is uiteengezet in het theoretisch kader, deze criteria voor een vrijplaats (functiemenging, zelfwerkzaamheid, zelfbeheer en maatschappelijk engagement) soms moeilijk meetbaar zijn en daarmee de objectiviteit van het onderzoek te niet doen, iets wat een nadeel is bij het doen van beschrijvend onderzoek. Zo stellen Lans en Voordt (z.d.) dat elke beschrijving een bepaalde mate van subjectiviteit bij zich draagt. Dit is mede aan de orde voor zowel de keuze van de te beschrijven facetten als voor de operationalisatie (het 'meten') en de interpretatie van de resultaten. Om de betrouwbaarheid en de objectiviteit te vergroten kunnen de resultaten worden getoetst aan het oordeel van anderen. In dit verband wordt gesproken van intersubjectiviteit en mede om deze reden zijn de verkregen resultaten besproken met verschillende experts uit het vakgebied. Aangezien de ondervraagde experts niet over elke vrijplaats evenveel informatie konden geven, is, om achter de actuele status van verschillende de panden te komen, informatie ingewonnen bij OGA (Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam). Verder zijn een paar vrijplaatsen persoonlijk benaderd om informatie over de huidige status en het al dan niet aanwezig zijn van de woonfunctie, in te winnen.

De uiteindelijke gegevens wat betreft de locatie van de vrijplaatsen anno 2014 (zie bijlage 3) zullen in de volgende paragraaf vergeleken worden met de historische gegevens van de vrijplaatsen in 2001. Om deze vergelijking te kunnen laten plaatsvinden zijn alle vrijplaatsen uit dit onderzoek getoetst aan de vier criteria (functiemenging, zelfwerkzaamheid, zelfbeheer en maatschappelijk engagement).

Aangezien het rapport 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' geen duidelijk overzicht geeft van de aanwezigheid van vrijplaatsen in een bepaald jaar is er niet een één op één vergelijking mogelijk. Wel geven de kaarten uit het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' weer op welke locaties voor 1985 en in/na 1985 de vrijplaatsen gekraakt werden. Ook is bekend welke vrijplaatsen in 2001 verdwenen zijn waardoor een vergelijking tussen de vrijplaatsen in 2001 en 2014 mogelijk is.

In het rapport 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' wordt duidelijk vermeld dat het overzicht van de vrijplaatsen in het onderzoek niet geheel compleet is. De lijst van 125 vrijplaatsen is samengesteld op basis van informatie gekregen via enkele lang meedraaiende krakers en het staatsarchief op het Internationaal Instituut Sociale Geschiedenis (IISG). En ook tijdens het onderzoek voor dit rapport hebben bepaalde afwegingen moeten plaatsvinden waarbij de subjectiviteit in het geding is gekomen. Breek en De Graad (2001) merken een aantal belangrijke punten hierover op:

- “Panden waar alleen gewoond werd / wordt zijn niet in deze lijst opgenomen. (...) Daardoor is de oorspronkelijke groslijst van meer dan 200 panden teruggebracht tot een lijst van 125 panden/projecten.
- “Weg” betekent dat het pand geen woonwerkpand of vrijplaats meer is. De oorzaak hiervan is vaak ontruiming, maar het kan ook een gevolg zijn van het feit dat er alleen nog maar gewoond wordt (vaak na een verbouw tot woonruimte/HAT-eenheden) of omdat de betreffende groep het opgegeven heeft.”

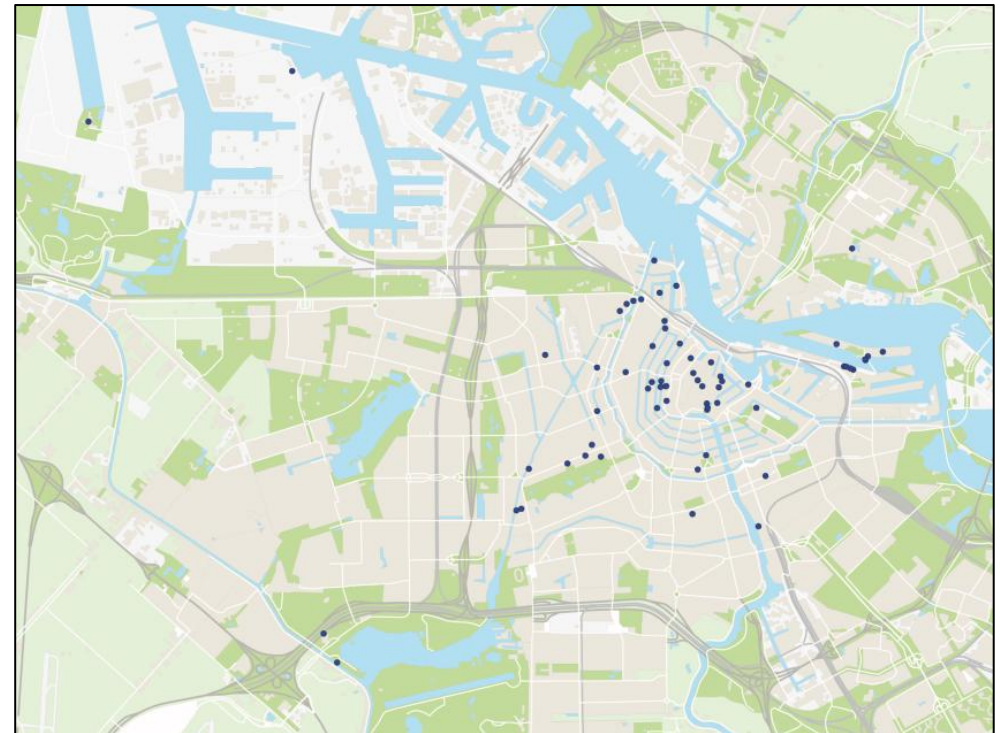
(Breek & De Graad, 2001: 139).

5.2 Ruimtelijke spreiding vrijplaatsen, 2001-2014

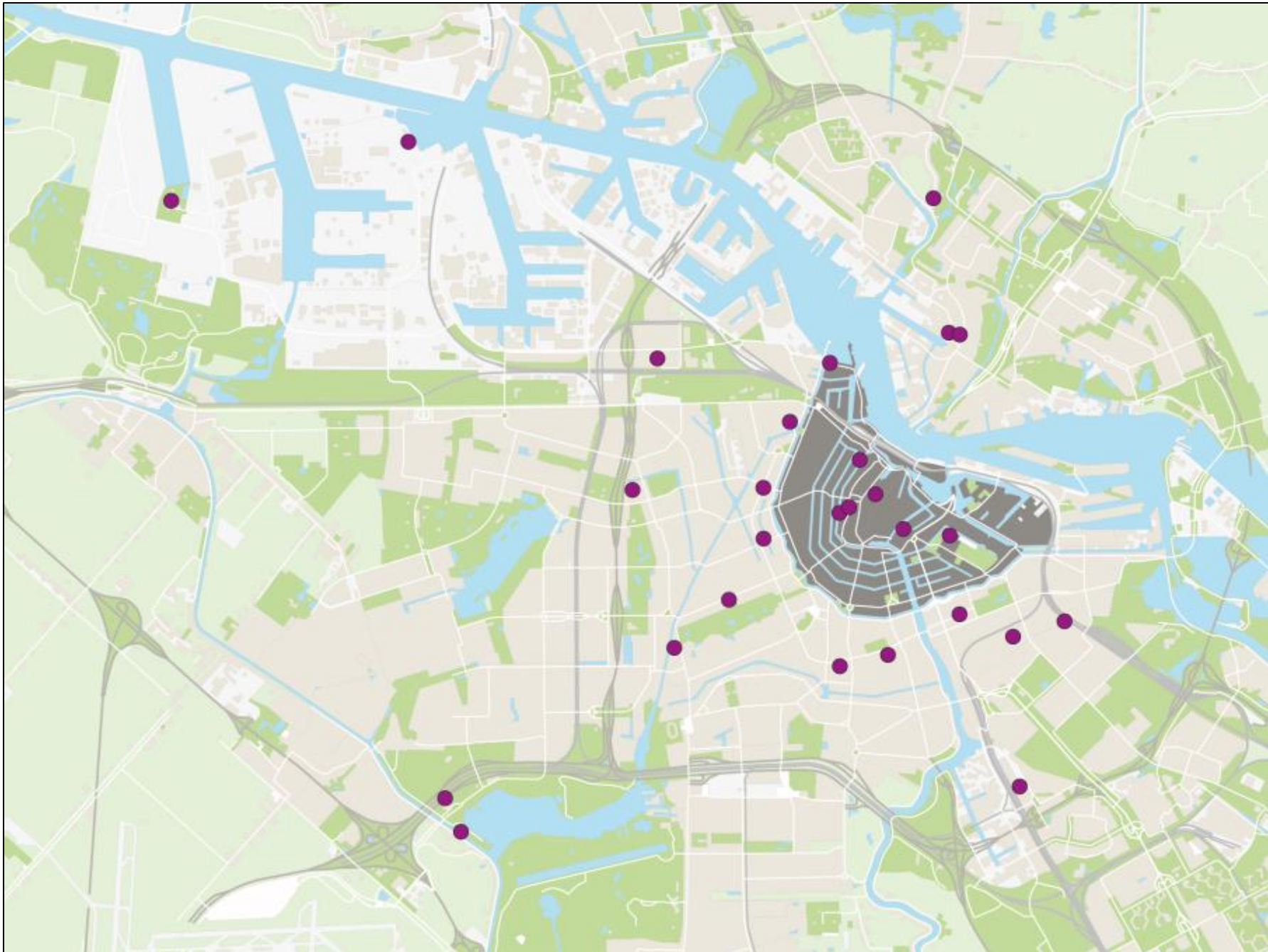
Aangezien het bij dit beschrijvende gedeelte gaat om een feitelijke registratie van de vrijplaatsen en waar deze gelegen zijn, zijn alleen de fysieke vrijplaatsen gelegen in Amsterdam meegenomen in het onderzoek. Dit heeft tot gevolg dat de vrijplaats 'Het Domijn' in Weesp niet meegenomen is in het onderzoek. De adres gegevens van deze vrijplaatsen in Amsterdam anno 2014 (bijlage 3) en adres gegevens van vrijplaatsen uit het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' (bijlage 4) zijn met behulp van GIS (Geografisch Informatiesysteem) verwerkt tot kaart 1 en 2.

Om de kaarten uit het rapport 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' als bruikbaar vergelijkingsmateriaal te kunnen laten fungeren zijn eerst via het staatsarchief de adressen van de 124 vrijplaatsen opgezocht. Voor de panden waarvan enkel de straatnaam gegeven zijn, en het huisnummer niet via het staatsarchief te achterhalen was, is uitgegaan van enkel de straatnaam en de plek die Google Earth daarbij aangeeft. Van zes vrijplaatsen uit deze lijst bleek het onmogelijk (bestaande) adresgegevens te vinden, deze zijn in de bijlage in het rood vermeld en staan niet op de kaart weergegeven.

Van de 124 vrijplaatsen gaf het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' aan dat 56 vrijplaatsen, ten tijde van het opstellen van die lijst, waren verdwenen. Ervan uitgaande dat de overige 68 panden aanwezig zijn kan een vergelijking worden gemaakt tussen het aantal vrijplaatsen 2001 en 2014. Tevens kan gekeken worden naar de ruimtelijke spreiding van de vrijplaatsen in 2001 en 2014.

Kaart 1: Vrijplaatsen in Amsterdam (2001)

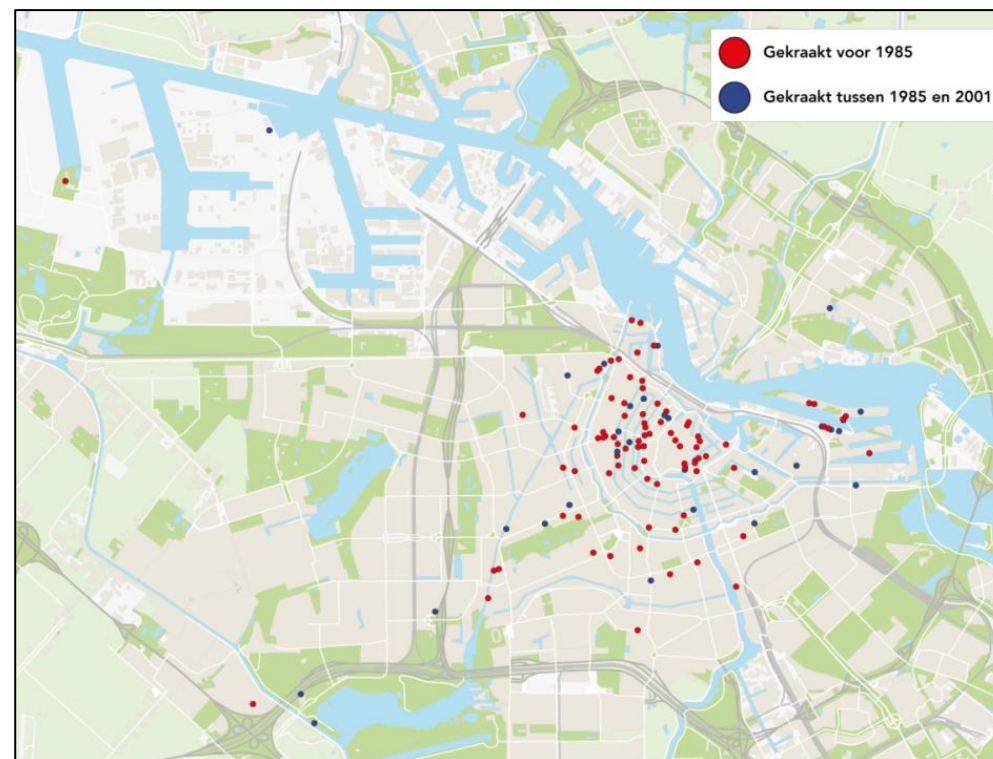
Kaart 2: Vrijplaatsen in Amsterdam (2014), inclusief grijze arcering van het centrum (het gebied binnen de negentiende-eeuwse grachtengordel).

Wanneer de gegevens uit 2001 met de gegevens uit 2014 met elkaar worden vergeleken, is het aantal vrijplaatsen in de afgelopen 13 jaar afgenomen van 68 vrijplaatsen in 2001 naar 27 vrijplaatsen in 2014, waarvan twee vrijplaatsen halverwege 2014 alweer ontruimd zijn. Zoals op de kaarten te zien is, hebben vooral de vrijplaatsen gelegen in het centrum het moeten ontgelden. Wanneer gesproken wordt van binnen het centrum of buiten het centrum wordt hiermee de negentiende-eeuwse grachtengordel als grens aangehouden (zie grijze gedeelte op kaart 2). Dit in verband met het onderzoek van Lommers et. al. (2001) naar de invloed van de locatie op het functioneren van een vrijplaats, waarin diezelfde grens wordt aangehouden.

Met het verdwijnen van veel vrijplaatsen, en dan met name in het centrum, blijkt de trend te zijn voortgezet vanaf 1985. Ook Breek en De Graad (2001) stellen, ten tijde van hun onderzoek, een afname van vrijplaatsen vast na 1985. Zij hebben de locaties van de vrijplaatsen voor 1985 en de locaties van de vrijplaatsen opgericht in/na 1985 weergegeven in een kaart en zo deze gegevens met elkaar vergeleken (zie kaart 3). Uit deze vergelijking blijkt dat er een opvallend groter aantal vrijplaatsen voor 1985 in het centrum gelegen waren dan na 1985. En niet alleen in het centrum, maar ook in het algemeen werden er voor 1985 meer vrijplaatsen opgericht dan tussen 1985 en 2001.

Er is volgens hen een aantal oorzaken voor de groei van het aantal vrijplaatsen tot 1985 en de afname na 1985 te noemen, welke meer inzicht in de historische ontwikkeling van de vrijplaatsen zullen geven. Volgens Breek en De Graad (2001) is de groei van het aantal vrijplaatsen tot 1985 te verklaren door de grote aanwezigheid van ongebruikte panden die na de jaren '70 wegens het wegtrekken

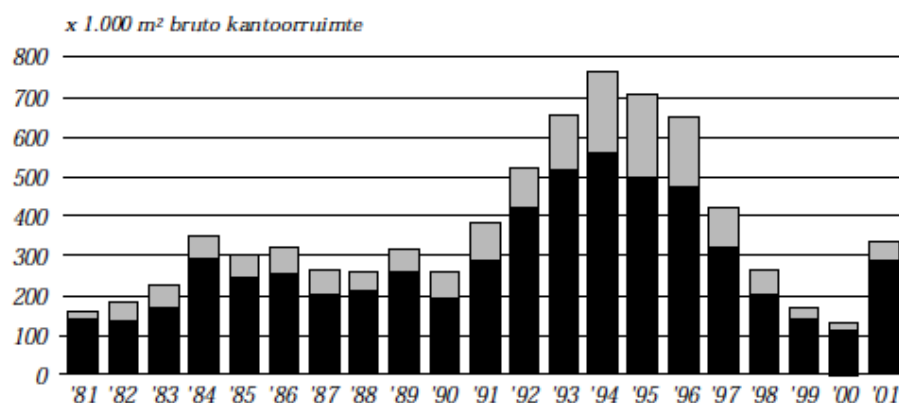
van economische functies en kinderrijke gezinnen zijn vrijgekomen. De industriële bedrijven werden grootschaliger en zochten hun onderkomen aan de rand van de stad wegens uitbreidingsmogelijkheden en goede bereikbaarheid waardoor de fabriekspanden in het centrum leeg kwamen te staan.

Kaart 3: Ruimtelijke spreiding van vrijplaatsen in Amsterdam t/m 2001

Daarbij stortte de onroerendgoedmarkt in waardoor veel verbouwingsprojecten op de lange baan werden geschoven. Dit resulteerde in een nog omvangrijkere voorraad leegstaande panden die in handen vielen van de ontwikkelaars en speculanten. Dit was

de aanzet tot een nieuwe stedelijke jongeren beweging: 'De kraakbeweging'. Wegens een gunstige uitspraak van de Hoge Raad in 1970 was kraken juridisch mogelijk geworden waardoor veel panden konden worden gekraakt. Naast de grote hoeveelheid leegstaande panden en de juridische mogelijkheden tot kraken achtte Breek en De Graad ook de politieke druk die kraakbeweging wist uit te oefenen als belangrijke randvoorwaarde voor het ontstaan van vrijplaatsen; 'in de jaren tachtig, ten tijde van de crisis, wist de kraakbeweging haar problematiek voldoende politiek karakter te geven en zodoende directe en indirecte maatschappelijke steun te genereren' (Breek & De Graad 2001).

Figuur 1: Ontwikkeling van de leegstand van kantoorruimtes januari 1981-januari 2001 Uit: 'De Amsterdamse kantorenmarkt in 2000', Dienst Ruimtelijke Ordening (2001) via; 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' Breek en De Graad (2001)

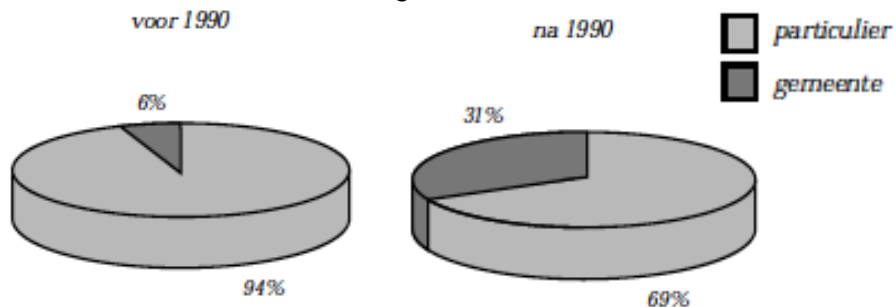
1985 lijkt een keerpunt te zijn geweest in de korte geschiedenis van de vrijplaatsen. Hoewel de leegstand van kantoorruimtes een explosieve groei laten zien, figuur 1 (DRO,2001), komt het in die tijd

niet tot een nieuwe of verlengde golf van kraakbewegingen. Breek en De Graad (2001) wijzen op de afwezigheid van een sterke organisatie kracht binnen de kraakbeweging. Volgens Duivenvoorden (2000) zouden interne tegenstellingen binnen de kraakbeweging daaraan ten grondslag liggen. Daarbij is een deel van de afname te wijten aan het afzwakken van de juridische posities van de krakers. Grootschalig kraken werd steeds moeilijker en daarbij werden steeds vaker kraakwachters ingezet om een pand te beschermen tegen krakers (Breek & De Graad, 2001).

In 1993 wordt het wetboek van Strafrecht met een extra anti-kraak artikel uitgebreid, waarna het aantal ontruiming is toegenomen. Volgens Breek en De Graad (2001) past deze verschuiving in de veranderingen van het maatschappelijke en politieke klimaat; . "subsidiereregelingen voor woningen werden ingeperkt, woningbouwcorporaties geprivatiseerd en gemeentelijke diensten verzelfstandigd" (Breek & De Graad, 2001:55). Hoogstwaarschijnlijk gebeurde dit met een groot maatschappelijk draagvlak aangezien aan het de kraakbeweging lange tijd niet meer lukt om onderwerpen als betaalbare woon- en werkruimte, cityvorming of juist 'yuppieficering' tot maatschappelijke thema's te maken (Breek & De Graad, 2001).

Halverwege de jaren negentig wordt Amsterdam weer een aantrekkelijke vestigingsplaats voor bedrijven en ook het wonen in de stad wordt met toenemende mate populair. Ook de industriële gebouwen die voorheen als onbruikbaar werden bestempeld, worden nu gezien als aantrekkelijke woonoptie. Ook de economie bloeide op waardoor de gemeente een aantal grote projecten kon door voeren op juist die plaatsen (verlaten havengebouwen en pakhuizen) waar een decennia terug zich vrijplaatsen hadden gevestigd. Met als gevolg dat ook deze vrijplaatsen werden ontruimd. Breek en De Graad (2001) willen hiermee aangeven dat

het niet alleen de vrije markt is geweest die druk op de vrijplaatsen heeft uitgevoerd; ook de gemeente heeft hierin een belangrijke bijdrage geleverd. In figuur 2 is het aandeel dat de gemeente in het verdwijnen van de vrijplaatsen heeft uiteengezet voor de jaren vóór 1990 en ná 1990, waarin een grote toename is te zien.

Figuur 2: Gemeentelijke aandeel in het verdwijnen van vrijplaatsen. Uit: 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' Breek en De Graad (2001)

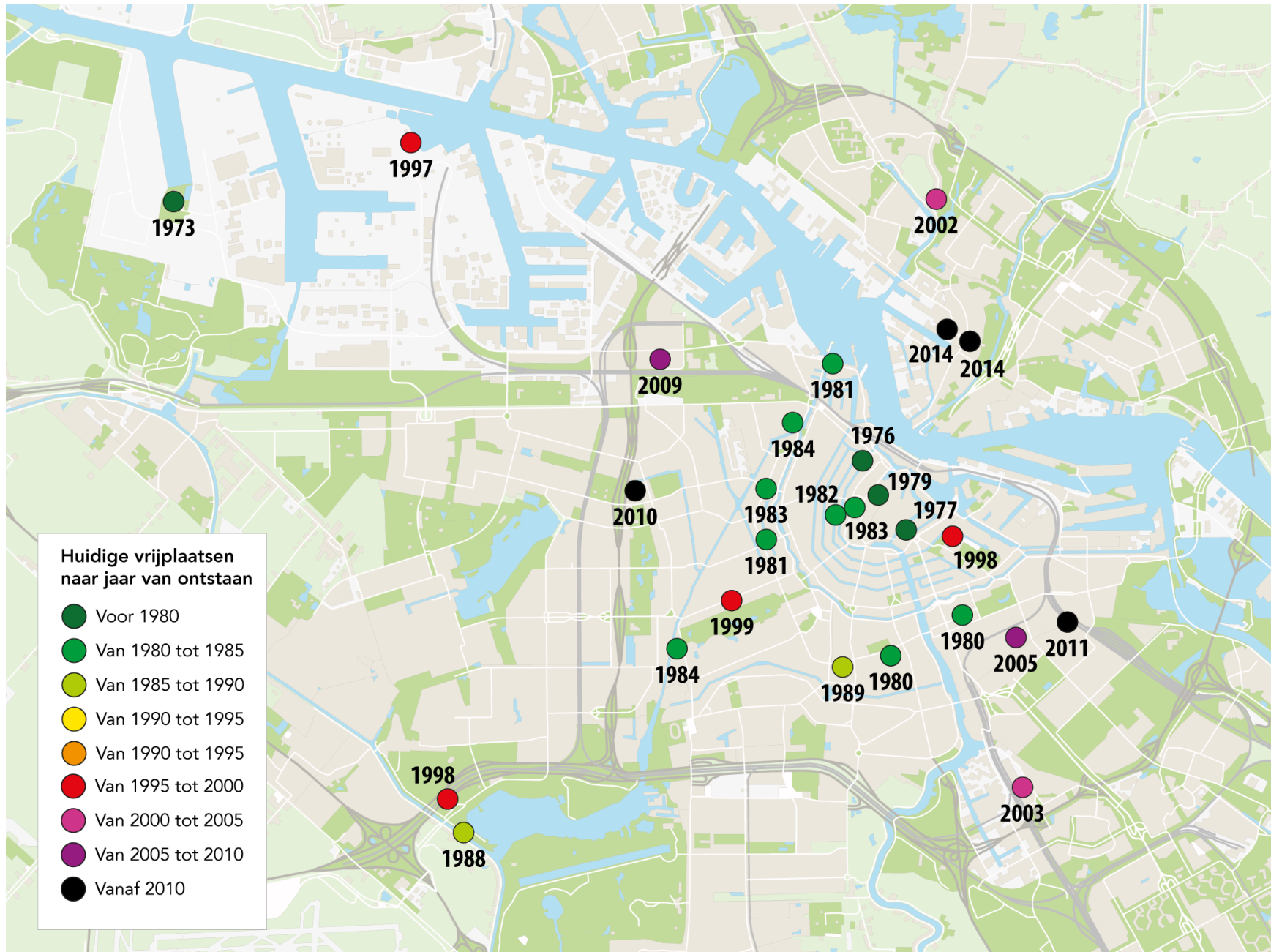
Eind jaren negentig vindt pas weer een omslag plaats waarin de waardering van vrijplaatsen toeneemt. Middels de woorden 'kunst' en 'cultuur' wordt een ingang gevonden tot het politieke debat. Het wordt vanaf nu door de overheid noodzakelijk geacht om meerdere kunstenaars een kans te geven en goede voorwaarden voor culturele ontwikkeling te bieden. Om dit te bewerkstelligen wordt het broedplaatsenbeleid ontwikkeld. Uit de kaart van de vrijplaatsen in 2014 blijkt dat er geen toename van vrijplaatsen heeft plaatsgevonden sinds de start van het broedplaatsenbeleid. Ondanks het gestelde doel van het broedplaatsenbeleid om vrijplaatsen te behouden, is, gezien de afname van vrijplaatsen sinds 2001, dit niet succesvol gebleken.

5.3 Jaar van oprichting

In het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' is een tweedeling gemaakt van de vrijplaatsen die voor 1985 zijn opgericht en welke vrijplaatsen er in of na 1985 zijn opgericht. In kaart 3 is te zien dat geconcludeerd kan worden dat de vrijplaatsen ontstaan voor 1985 vooral in het centrum gelegen waren en de vrijplaatsen opgericht tussen 1985 en 2001 in een minder grote getale en verder uit het centrum gelegen zijn. Het zou een onderzoek op zich zijn om te kijken naar de hoeveelheid en de locatie van vrijplaatsen die tussen 2001 en 2014 zijn opgericht. In deze periode zijn er namelijk vrijplaatsen opgericht die al ruim voor 2014 weer verdwenen zijn. Vaak is hier weinig tot geen informatie over bekend. Om deze reden zijn in dit onderzoek alleen de vrijplaatsen die in 2014 bestaan meegenomen om zo een actueel overzicht te krijgen van de vrijplaatsen. In figuur 3 is weergegeven in welk jaar de vrijplaatsen anno 2014 zijn opgericht. Op kaart 4 is deze informatie weergegeven op een kaart, om zo een eventueel verband tussen de ruimtelijke spreiding en het ontstaansjaar te kunnen vaststellen.

Figuur 3: Ontstaansjaar van de vrijplaatsen anno 2014 in periodes van vijf jaar weergegeven. In de periode van 1990 tot 1995 is geen vrijplaats ontstaan die anno 2014 nog aanwezig is.

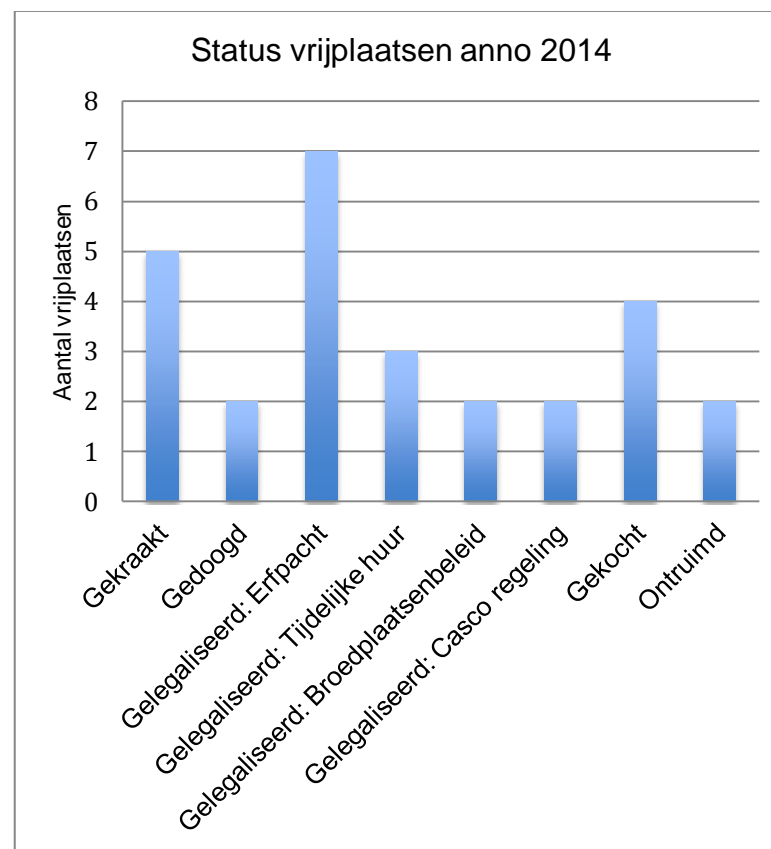

Kaart 4: Vrijplaatsen anno 2014 en het jaar van oprichting.

Van de vrijplaatsen anno 2014 zijn de meeste vrijplaatsen ontstaan tussen 1980 en 1985. Uit het onderzoek van Breek en De Graad (2001) blijkt ook dat in die periode de meeste vrijplaatsen ontstaan zijn. Veelal zijn deze oude vrijplaatsen nog gelegen in het centrum, wat wederom overeenkomstig is met de resultaten uit het onderzoek van Breek en De Graad (2001). Opvallend is dat er zich anno 2014 geen vrijplaatsen in het centrum bevinden die na het jaar 2000 zijn opgericht. Wanneer de negentiende-eeuwse grachtengordel als grens wordt aangehouden dan zijn van de zes vrijplaatsen in het centrum, vijf vrijplaatsen opgericht voor 1985 en één vrijplaats is opgericht in 1998. De vrijplaatsen die zich net buiten de negentiende-eeuwse grachten gordel bevinden zijn tussen 1980 en 1985 ontstaan. Vrijplaatsen die opgericht zijn na 2005 zijn nog iets verder van het centrum afgelegen. Sinds de antikraakwet in 2010, zijn er vier vrijplaatsen ontstaan, waarvan er twee vrijplaatsen alweer ontruimd zijn. De overige twee vrijplaatsen zijn halverwege 2014 ontstaan, in deze beginfase is het nog erg onduidelijk of de vrijplaatsen voor langere tijd kunnen blijven bestaan. Op basis van de gegevens van kaart 4 kan geconcludeerd worden dat de vrijplaatsen steeds verder uit het centrum worden opgericht.

5.4 Status

De bestaanszekerheid van een vrijplaats is afhankelijk van de status van een vrijplaats. Is de vrijplaats gelegaliseerd, en zo ja, op welke manier? Uit dit onderzoek is gebleken dat de huidige status van de vrijplaatsen in 2014 de volgende zijn:

Figuur 4: De huidige status van de vrijplaatsen anno 2014

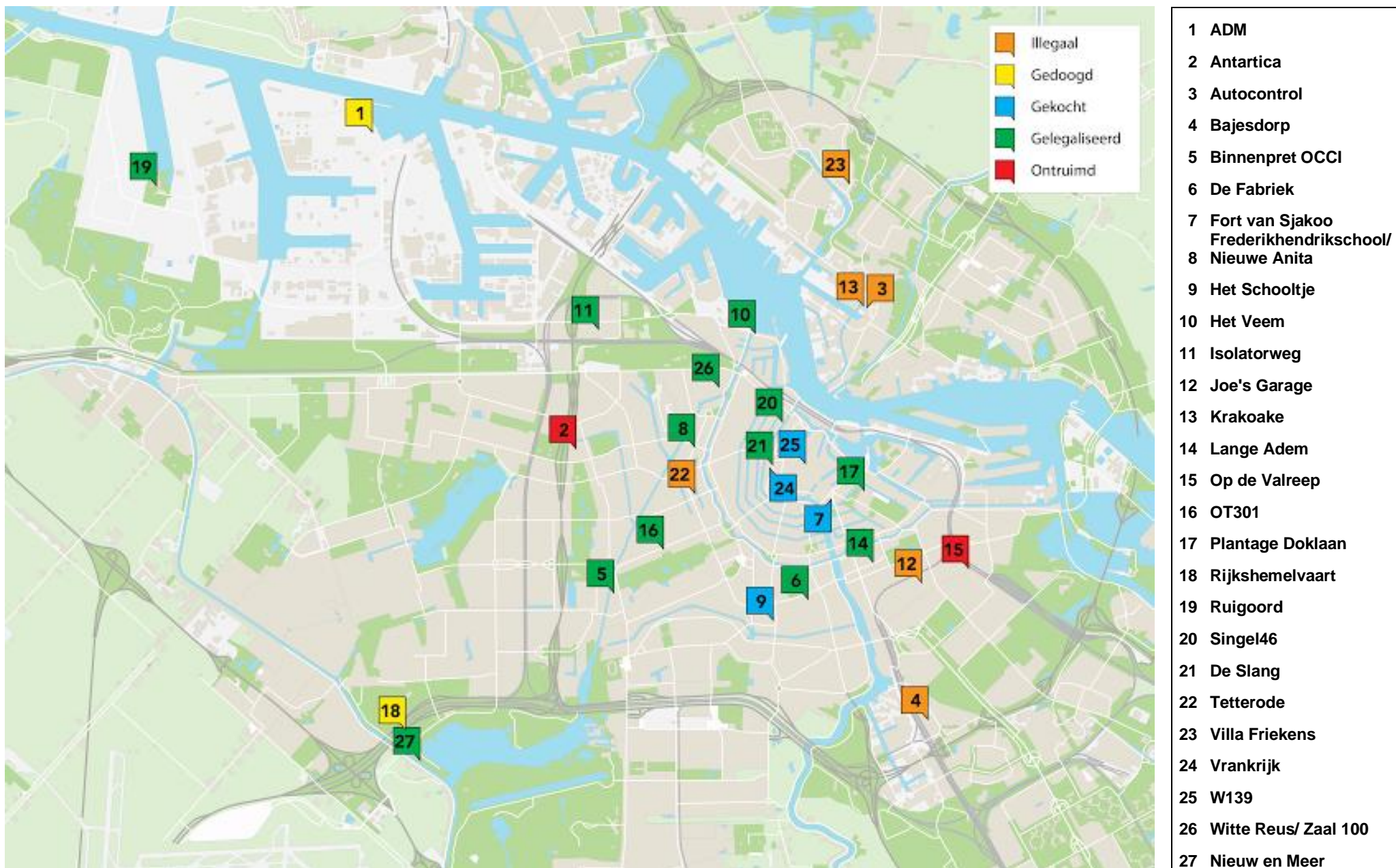
Op welke manier een pand gelegaliseerd is hangt vaak af van welk beleid de gemeente voert. Ook Breek en De Graad (2001) gaan op het legaliseren in en beschrijven hoe begin jaren '80 er bijvoorbeeld overheidsfondsen waren voor het legaliseren van panden. Gekraakte panden kwamen in aanmerking voor de subsidie onder de voorwaarde dat er zoveel mogelijk betaalbare woonruimte gelegaliseerd zou worden. De HAT-regeling (Huisvesting Alleenstaanden en Tweepersoonshuishoudens) is daar het bekendste voorbeeld van. Echter, lag bij deze regeling de nadruk op de woonfunctie en werd hiermee geen recht gedaan aan de diversiteit van functies in een vrijplaats (Breek & De Graad, 2001). Na 1985 is de focus op de HAT-regeling langzaam veranderd. Breek en De Graad stellen dat dit een gevolg is van de afnemende mate waarin betaalbare woonruimte een politiek punt was. Als reactie op de HAT-regeling werd de casco-regeling in werking gesteld. Hierbij is het casco van het pand (het dak, de gevels, en de dragende constructie) in handen van een woningbouwvereniging. In het overige deel van het pand mogen de bewoners naar eigen inzicht inrichten (Breek & De Graad, 2001). Tot voor kort was er bij vrijplaats 'De Slang' sprake van een casco-regeling. Ondanks dat vrijplaats 'De Slang' op het moment van het interview geen gelegaliseerde status meer bezat, is in de overige resultaten wél uit gegaan van 'De Slang' als een via de casco-regeling gelegaliseerde vrijplaats. In dit onderzoek is voor deze status gekozen aangezien er anders de illusie zou kunnen worden gewekt dat 'De Slang' sinds 1983 zonder getroffen regelingen in het centrum heeft kunnen voortbestaan. Een andere manier om de illegale status om te zetten naar een legale status is 'erfpacht'. Wanneer er een erfpacht is afgegeven zijn de bewoners en gebruikers eigenaar van het pand, maar niet van de onderliggende grond. Op deze manier wordt de grond voor langere tijd van de gemeente gehuurd. De termijn

hiervoor is meestal 50 jaar, 75 jaar of eeuwig. De meeste op deze manier gelegaliseerde kraakpanden hebben echter een termijn van 30 jaar (Breek & De Graad, 2001). Op dit moment zijn er nog zeven vrijplaatsen die een, al dan niet snel aflopend, erfpacht contract hebben.

Sinds 2000 is het, onder bepaalde voorwaarden, mogelijk voor vrijplaatsen om in het broedplaatsenbeleid te worden opgenomen. In totaal zijn er twee vrijplaatsen die hier ook daadwerkelijk voor in aanmerking zijn gekomen; dit zijn de oude filmacademie op de Overtoom 301 (OT301) en de Plantage Doklaan 8-12. In oktober 2001 is met behulp van het PMB (Project Management Bureau) een tijdelijk huurcontract voor OT301 met stadsdeel Oud West overeengekomen. Eerder dat jaar hebben de bewoners van Plantage Doklaan 8-12 hun pand in erfpacht genomen (Couprie, 2002). Naast HAT-, Casco-, broedplaatsen- en erfpachtregeling zou een vrijplaats ook gelegaliseerd kunnen worden door officieel een huurder van het pand te worden, maar afhankelijk van de duur blijft hiermee de toekomst onzeker. Soms zijn de bewoners in staat om de financiële middelen op te brengen om het pand te kopen. De vrijplaats 'Vrankrijk' aan het Spui is een voorbeeld hiervan. Wegens het kopen van het pand kan de vrijplaats het naar eigen inzicht invullen. Echter, gezien de stijgende grondprijzen in Amsterdam is het vaak onmogelijk een pand in het centrum te kopen. Sinds 2010 zijn, met het intreden van het kraakverbod, de nog niet gelegaliseerde vrijplaatsen als illegaal te beschouwen. Deze gekraakte vrijplaatsen mogen echter niet ontruimd worden voor de eigenaar kan aantonen wat de plannen zijn voor het pand. Het is dus ook een mogelijkheid dat een vrijplaats voor langere tijd niet gelegaliseerd wordt omdat er nog onduidelijkheid is over de bestemming van een pand/gebied, in dit

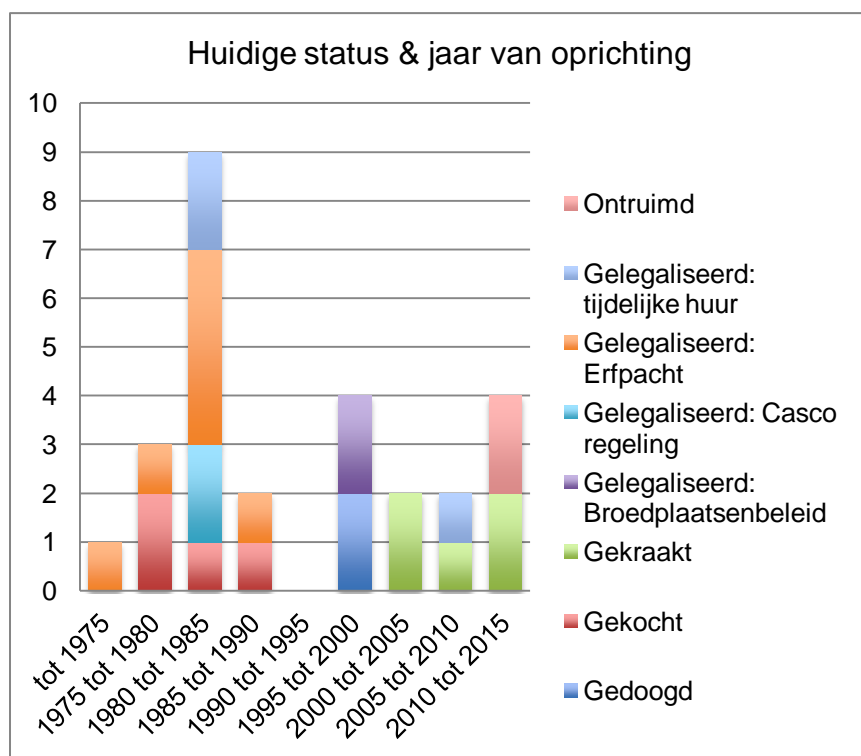
geval kan een vrijplaats door de gemeente gedoogd worden. Voor de gemeente is het gedogen van een vrijplaats gunstig aangezien de gemeente hiermee zichzelf ook ontziet van eventuele belemmerende afspraken voor bijvoorbeeld de nog op te stellen bestemmingsplannen. Voor de vrijplaats is dit aan de ene kant een gunstige status aangezien het niet hoeft te voldoen aan regelgeving, aan de andere kant biedt het weinig zekerheid voor de toekomst.

Aangezien het doel van dit onderzoek is om een overzicht van de vrijplaatsen in 2014 te krijgen, zijn de vrijplaatsen die in het begin van 2014 nog bestonden en halverwege dit jaar ontruimd zijn ook meegenomen en weergegeven op de kaart. Deze vrijplaatsen dragen de status 'ontruimd'. Gezien de vele categorieën is om de kaart overzichtelijk te houden gekozen om de verschillende vormen van legalisatie (erfpacht, tijdelijke huur, broedplaatsenbeleid en Casco-regeling) samen te voegen tot één categorie 'gelegaliseerd'. Het uiteindelijke resultaat (kaart 5) laat zien dat een paar vrijplaatsen in het centrum het pand in eigen bezit hebben gekregen. Daarbij bevinden de (nog) gekraakte panden zich verder uit het centrum. De vrijplaatsen 'ADM' en 'Rijkshemelveerdienst' worden gedoogd. Deze vrijplaatsen zijn dan wel gekraakt maar hebben goede contacten met de gemeente. Mede doordat ze ver uit het centrum gelegen zijn heeft de gemeente nog niet directe plannen met het grondgebied gehad.

Kaart 5: Overzicht van de vrijplaatsen in Amsterdam met status in 2014. De vier verschillende vormen van legalisatie (casco-regeling, erfpacht, tijdelijke huur en broedplaatsenbeleid) zijn samengevoegd tot één categorie 'Gelegaliseerd' om zo een meer helder overzicht te geven zonder te veel variabelen.

Anno 2014 is de stand dat het merendeel van de vrijplaatsen gelegaliseerd is door middel van een erfpacht-regeling. Alleen de vrijplaatsen 'De Tetterode' en 'De Slang' zijn in het verleden gelegaliseerd volgens de casco-regeling. Eind 2014 komt deze regeling voor 'De Slang' tot een eind en verkeert zij weer in 'onzekere' illegale fase (zie paragraaf 5.4.3). Er zijn na 2010 nog vier vrijplaatsen gekraakt, waarvan er twee vrijplaatsen in 2014 zijn ontstaan waardoor nog onduidelijk is of zij, en in welke hoedanigheid, de komende tijd zullen blijven voortbestaan. Om te kijken of het moment van oprichting invloed heeft op de huidige status van de vrijplaatsen zijn deze gegevens aan elkaar gekoppeld en in figuur 5 weergegeven.

Figuur 5: Status van de vrijplaatsen anno 2014 weergegeven naar jaar van oprichting.

Figuur 5 laat duidelijk zien dat van de vrijplaatsen in 2014 alleen de vrijplaatsen die tussen 1975 en 1990 zijn opgericht tot koop hebben kunnen overgaan. Dit wil echter niet zeggen dat deze koop ook in die periode heeft plaats gevonden. Het is opvallend dat de vrijplaatsen die opgericht zijn na 1990 geen van alle het pand in eigendom heeft verkregen. Wegens de stijgende grondprijzen wordt het kopen van een pand een steeds grotere opgave. Om kapitaal op te bouwen is waarschijnlijk een langere bestaansperiode vereist. Voor 1990 was het voor vrijplaatsen ook een mogelijkheid om een erfpacht regeling af te sluiten. Anno 2014 is het voor vrijplaatsen alleen mogelijk om een erfpachtregeling te krijgen wanneer de vrijplaatsen onder Bureau Broedplaatsen zijn opgenomen. In het begin van het broedplaatsenbeleid zijn er twee vrijplaatsen opgenomen in het beleid. Dit zijn de, al eerder genoemde, vrijplaatsen 'Plantage Doklaan' en 'OT301'. Ten tijde van dit onderzoek zijn twee vrijplaatsen 'De Valreep' en 'Antartica', beide ontstaan na 2010, ontruimd.

5.2 Case studie Vrijplaatsen

Op basis van het inzicht dat tot stand is gekomen door middel van het beschrijvende onderzoek en de vergelijking met de historische gegevens heeft er vervolgens exploratief onderzoek plaatsgevonden om naast deze gegevens meer verdieping in de situatie van de vrijplaatsen te krijgen. Exploratief onderzoek wordt door 't Hart (2006) omschreven als een verkennende studie, die meer duidelijkheid moet verschaffen in een bepaald vraagstuk. Er is gekozen om meer duidelijkheid te krijgen in de ontwikkeling van vrijplaatsen en hoe dit relateert aan het gemeentelijk beleid door middel van casestudies. Robson (2002: 178) definieert een casestudie als "een strategie voor het doen van onderzoek die gebruik maakt van empirisch onderzoek van een bepaald hedendaags verschijnsel binnen de actuele context, waarbij verschillende soorten bewijsmateriaal worden gebruikt" (Verschuren & Doorewaard, 2005: 169-176).

5.2.1 Selectie van cases

Om meer diepgang te genereren in de huidige situatie van de vrijplaatsen is een tweedeling gemaakt tussen de illegale vrijplaatsen en de gelegaliseerde vrijplaatsen. Uit elke categorie zijn drie vrijplaatsen gekozen om zo dieper op de gekraakte of legale status in te gaan. Vrijplaatsen zijn een moeilijk te onderzoeken doelgroep waarbij vooral de relatie met de gemeente niet altijd warmhartig is. Om toch aan 'inside information' te komen zijn vooral de vrijplaatsen onderzocht waarbij de onderzoeker via via aan contactgegevens heeft kunnen komen. Hierbij is getracht een zo divers mogelijk scala aan vrijplaatsen als case te kiezen zodat de uitkomsten zoveel mogelijk inzicht geven in de huidige status van

de vrijplaatsen in 2014. Uiteindelijk zijn zes vrijplaatsen (ADM, Isolatorweg, Singel46, De Slang, De Valreep en Nieuw en Meer) nader onderzocht (weergegeven op kaart 6).

Kaart 6: De zes vrijplaatsen die voor dit onderzoek nader zijn onderzocht. De legale vrijplaatsen zijn aangegeven in het groen, de illegale vrijplaatsen in het oranje.

5.2.2 Onderzoeksmethode

Bij een casestudie wordt een aantal methoden van dataverzameling gecombineerd. Zoals al eerder vermeld zijn vrijplaatsen een moeilijk te onderzoeken doelgroep wegens de argwanende houding vanuit de vrijplaatsen jegens onderzoek en met name onderzoek gedaan vanuit de gemeente. Om deze reden heeft er ook bij het uitvoeren van de casestudie alvorens een afweging plaatsgevonden welke methode het beste in aanmerking zou komen om verdiepende informatie over de huidige situatie van de vrijplaatsen te vergaren. De geselecteerde cases zijn vooral die vrijplaatsen waarbij de onderzoeker een persoonlijke ingang had. Uiteindelijk zijn de volgende methodes ingezet om inzicht in de huidige situatie van de vrijplaatsen te verkrijgen:

- Deskresearch (verkennende informatie over de desbetreffende vrijplaats).
- Half gestructureerde diepte interviews met minimaal één bewoner van de vrijplaats.

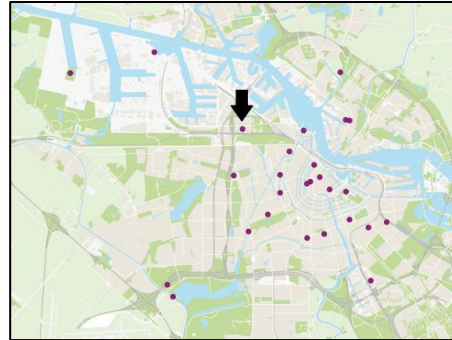
Deze manier van interviewen houdt in dat met één hoofdvraag en verschillende topics (zie bijlage 5) gewerkt wordt. De vragen en onderwerpen van de topiclijst komen niet exact in deze volgorde aan de orde zodat er genoeg ruimte voor de inbreng van de respondent blijft. De topiclijst wordt vooral gebruikt om tijdens het gesprek na te gaan of alles wat relevant is, is besproken (Flowerdew & Martin, 2005). De besproken topics zijn: de ontstaansgeschiedenis van de vrijplaats, de huidige status, de voordelen en nadelen van deze status, de toekomst van de vrijplaats en de rol van de overheid hierin. De interviews zijn telefonisch afgenomen. Met een telefonisch interview is de kans dat de interviewer de respondent op oneigenlijke manier beïnvloedt

kleiner. Er is hierbij beloofd de anonimiteit van de respondenten te respecteren. Naast de informatie verkregen vanuit de deskresearch en de interviews is ook gebruik gemaakt van het kadaster. Daarbij heeft er ook een interview plaatsgevonden met een ambtenaar van de afdeling Dienst Ruimtelijke Ordening, Gemeente Amsterdam, waar ik gedurende dit onderzoek stage liep.

5.3 Gelegaliseerde vrijplaatsen

5.3.1 Isolatorweg (2009)

Kavel oppervlakte: 1673 m²
Omschrijving: Bedrijvigheid
(kantoor)
Koopsom: € 894.000 (2008)

Locatie:

De isolatorweg valt wegens zijn locatie in het westen van Amsterdam in de wijk Sloterdijk 1, buiten het centrum. De omgeving bestaat vooral uit, al dan niet leegstaande, bedrijfspanden en loodsen. Hier zal langzaam verandering in komen aangezien het gebied stapsgewijs getransformeerd zal worden naar een gemengd stedelijk gebied (PLAN Amsterdam, 2013).

Functie

Het pand bestaat inmiddels uit 15 ateliers waar verschillende ambachtelijke activiteiten plaatsvinden. In het pand hebben zich bijvoorbeeld een meubelmaker, decorbouwer en ontwerper voor theater en festivals, theatermakers, een graffiti artist, jonge architecten, kostuummakers, een schilder, een geluidstechnicus, een website-ontwerper en lassers gevestigd. Daarbij biedt de loods ruimte voor opslag voor de spullen van het creatief kunstenaars collectief 'At Worlds End' en worden er door verschillende initiatieven/bedrijven vergaderingen gehouden om inspiratie op te doen en 'out of the box' te leren denken.

Status

In mei 2009 kraakten een groep jonge creatievelingen het pand op de isolatorweg 17 nadat het al een jaar leeg stond. Na onderhandelingen met de eigenaar moesten zij de loods verlaten voor een nieuwe huurder maar mochten ze wel in het kantoor blijven wonen. Het contact met de nieuwe huurders was goed, en nadat zij de loods verlieten, droegen zij de 'krakers' aan als potentiële nieuwe huurder. Na enige onderhandelingen kwam het tot een tijdelijk contract van 1 jaar, welke vervolgens steeds met drie maanden verlengd kan worden. De groep, nu in het bezit van het kantoor en de loods richtte de stichting 'Crealisatie Coöperatie' op. Momenteel wordt de huur mogelijk met 3 maanden verlengd. De bijkomende onzekerheid wordt gecompenseerd met een relatief lage huurbedrag (interview 14-12-'14).

Toekomst

Aangezien de toekomst onzeker is met een pand in een transformatiegebied wordt er gekeken naar nieuwe mogelijkheden. Met de stichting 'Crealisatie Cooperatie' gaat het goed en worden plannen gesmeed voor een zelfvoorzienende leefgemeenschap. Met deze plannen is men al naar de gemeente toegegaan en hoewel deze enthousiast op de mail reageerde, werd na afloop van de presentatie toch voorkeur uitgesproken naar meer hoogbouw en andere 'veilige' opties. De bewoners van de Isolatorweg hopen dat de gemeente meer open gaat staan voor alternatieve ideeën waarin mensen meer vrijheid hebben in het ontwerpen van een eigen leefwijze.

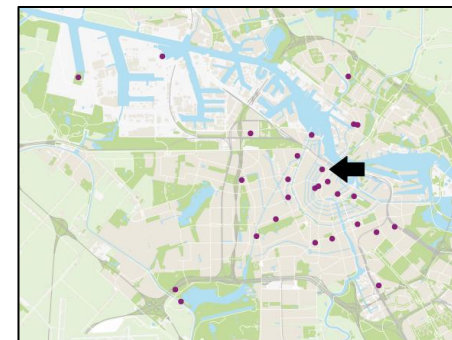
Afbeelding 1: De omgebouwde loods. Bron: The HOSpages

Afbeelding 2: Podium voor beginnende muzikanten of andere artiesten. Bron: The HOSpages

5.3.2 Singel46

Kavel oppervlakte: 260 m²
 Omschrijving: Bedrijvigheid
 (Industrie)
 Gerechtigde middels erfpacht:
 De hoeksteen van de
 Samenleving. Sinds 1989 tot
 31-12-2016.

Locatie

De Singel46 is een van de weinige vrijplaatsen die zich nog in het centrum van Amsterdam bevindt. Het gebied waarin het zich begeeft is aangewezen als UNESCO werelderfgoed. De grachtengordel kenmerkt zich door grote panden, veel kantoren, bezienswaardigheden en winkels. De zogenoemde 9straatjes, een belangrijk winkel- en horecagebied, valt ook binnen dit gebied en heeft een hoge aantrekkingskracht op bezoekers en toeristen (Gemeente Amsterdam, 2014).

Functie

In Singel46 worden verschillende creatieve beroepen beoefend. Zo is er een uitvinder, beeldend kunstenaar, programmamaker, vertaler, architect, fotograaf, decormaker, regisseur/auteur en zijn er actrices, muzikanten, dichters en componisten werkzaam en/of wonende in het pand. Daarbij huisvest er een tekstbureau en stichting. De stichting genaamd 'Vrolijkheid' organiseert creatieve activiteiten voor asielzoekerskinderen. Ook is er een goedkope ruimte aanwezig welke gebruikt kan worden voor kleine presentaties.

Status

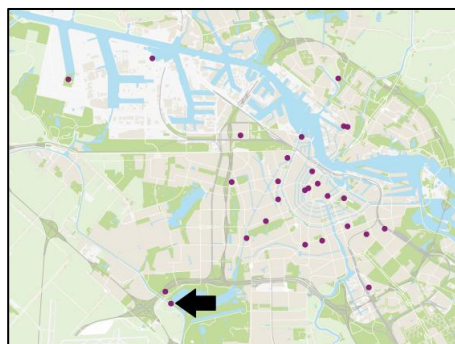
Het pand Singel46 werd in 1976 gekraakt nadat de postgirocentrale het kantoor verlaten had. In 1989 kwam het pand via een erfpachtregeling officieel in de handen van krakers terecht. Het erfpachtcontract loopt echter in 2017 af. Al vanaf 2006 zijn pogingen ondernomen om meer zekerheid over het bestaansrecht te verkrijgen. Aangezien de huurprijzen in het gebied erg hoog zijn, zal de vrijplaats moeten sluiten als er geen andere oplossing wordt gevonden. Een oplossing zou kunnen zijn dat de aflopende erfpacht wordt omgezet naar voortdurende erfpacht om de vrijplaats als zodanig te kunnen behouden. Het broedplaatsenbeleid zou ook een oplossing kunnen zijn, als de CAWA eisen niet te streng voor deze vrijplaats zouden zijn geweest. De projectgroep Broedplaats Amsterdam heeft de Vrije Ruimte gevraagd een profiel te ontwikkelen dat houvast kan bieden bij de beoordeling van vrijplaatsen. De acht panden, die destijds een tijdelijk erfpachtcontract hebben gekregen, voldoen aan dit profiel. Bureau Broedplaatsen heeft dit profiel erkend en heeft aan de wethouder van Grondzaken het voorstel gedaan om vrijplaatsen die deelnemen aan de Vrije Ruimte, voldoen aan het profiel én dit ook jaarlijks toetsen, voor de Voortdurende Erfpacht-contract een grondprijs te hanteren 'in lijn met de functie broedplaats' (Post, 2006). Helaas hebben de bewoners hier nog geen positief bericht over gekregen. Hoewel de gemeente pleit voor meer rafelrandjes en vrijplaatsen lukt het de oude vrijplaatsen, waaronder de bewoners van Singel46 niet om door de strenge selectie eisen van CAWA heen te komen. Er worden namelijk dezelfde CAWA eisen gesteld aan de nieuwe broedplaatsen als aan de reeds bestaande vrijplaatsen.

Toekomst

Het 'van het kastje naar de muur gevoel' overheerst, aldus de bewoner. Op dit moment blijft het onduidelijk wat de toekomst brengt. De bewoners hopen dat de gemeente op tijd de meerwaarde van deze oude vrijplaats gaat inzien. Vooral in het centrum zijn er nog maar weinig oude vrijplaatsen over. Zolang de CAWA eisen voor de reeds bestaande vrijplaatsen niet wordt aangepast ziet het er somber uit voor de oude vrijplaatsen waarvan het erfpachtcontract afloopt. De vrijplaatsen die samen dit rapport voor bureau broedplaatsen hebben opgesteld zijn naast Singel46: De binnenpret (contract tot 2024), Frederik Hendrikschool (contract tot 2022), Het schooltje (contract tot 2020, is onlangs tot koop overgegaan), Het Veem (contract tot 2018) en De Witte Reus/ Zaal100 (einddatum niet vermeld).

5.3.3 Nieuw en Meer

Kavel oppervlakte: 9000m²
Gerechtigde middels erfacht:
Stichting Nieuw en Meer.
Sinds 1991.

Locatie

Nieuw en Meer is een groot ateliercomplex aan de rand van Amsterdam, in stadsdeel Nieuw-West, in de wijk 'Sloten en Nieuw Sloten'.

Functie

Op een vloeroppervlak van ca. 9000m² zijn nu een kleine 100 kunstenaars en daaraan gerelateerde bedrijven gevestigd. Het is een diverse gemeenschap waarin uitlopende professies op creatief dan wel ambachtelijk gebied worden uitgeoefend, te denken hierbij aan: architecten, decorontwerpers, gitaarbouwers, fotografen, grafische vormgevers, maquettebouwers, edelsmeders, sieraadontwerpers, autonome kunstenaars, filmproducenten etc. Elk jaar zijn er festiviteiten zoals bijvoorbeeld het jaarlijks terugkerende landenfestival, waar de bezoekers twee dagen lang op expeditie naar kunst in de natuur kunnen. Op het terrein bevindt zich ook een gast-atelier waar een beeldende kunstenaar inspiratie en nieuwe relaties op kan doen. Nieuw en Meer wordt geheel zelfstandig beheerd en bestuurd. Er is een stichting en een vereniging opgezet waarin alle leden volledige zeggenschap hebben.

Status

Na een leegstand van 25 jaar werd in 1988 het terrein gekraakt door een groep kunstenaars en activisten. Het erna verkregen erfachtcontract betekende het startpunt voor omvangrijke verbouwingen om meerdere ateliers te realiseren. (Nieuw en Meer, z.d.). Het tijdelijke erfacht contract loopt in 2043 af.

Toekomst

De bewoners en gebruikers zijn nog niet bezig met het aflopende erfacht contract. "Voorlopig staan er ook geen heftige veranderingen voor het gebied op de planning en blijven we vooral genieten van de situatie hoe die nu is", aldus de bewoner. De burens van 'Rijkshemelvaart' staat echter een spannendere tijd voor deur aangezien de gemeente van plan is om de snelweg daar uit te breiden.

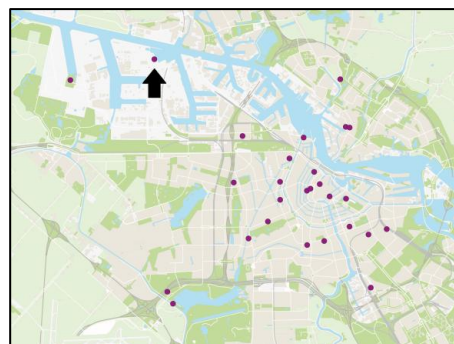

Afbeelding 3: tijdens het landenfestival. Bron: Thomas Lenden

5.4 Illegale vrijplaatsen

5.4.1 ADM

Kavel oppervlakte: 32145 m²
Omschrijving: Bedrijvigheid
(kantoor)

Locatie

Het ADM terrein is gelegen tussen allerlei bedrijventerreinen in Amsterdam West aan de Westhaven. De Westhaven is een van de grootste havenbekkens van het Amsterdamse havengebied. Op het terrein staan twee gebouwen, een gebouw deed ten tijde van de Amsterdamse Droogdokmaatschappij dienst als kantoorpand en de ander is een grote loods.

Functie

De unieke woon- en werkgemeenschap is uitgegroeid tot ongeveer 125 personen. Onder hen bevinden zich kinderen, theatermakers, decorontwerpers/bouwers, uitvinders, ouderen, dansers, muzikanten, acteurs, directors en vooral 'anders denkende'. Het voormalig kantoorpand wordt nu bewoond door ongeveer 20 mensen en er is een cafe-restaurant in gevestigd. In het café zijn het hele jaar door bijzondere optredens van uiteenlopende artiesten te bewonderen en in het restaurant kan voor een klein bedrag een vegetarisch of veganistisch gerecht worden genuttigd. In de loods wordt veel geëxperimenteerd, gebouwd, ontworpen en gerepeteerd. Er zijn weinig locaties in de omgeving Amsterdam waar zoveel ruimte is voor experimenten.

De rest van het terrein is bezaaid met kunstobjecten, boten, auto's en uiteenlopende woonobjecten van de bewoners. Rondom de zomermaanden worden er verschillende festiviteiten op het terrein, in de loods en het restaurant georganiseerd. Een bekend festival was het Robodock festival. Het Robodock festival trok een paar duizend bezoekers. Naast bands en dj's was er ook sprake van theateroptredens, cinema, sculpturen en verschillende eetstandjes. Het Robodock festival heeft zich een aantal jaren naar het NDSM terrein verplaatst maar wegens het commercialiseren van dat terrein, waardoor er te veel partijen met allemaal eigen belangen en doelstellingen bij kwamen, is het weer terug verhuisd naar het ADM terrein waar de artistieke vrijheid weer tot uiting kon komen. Naast dit grote festival worden er nu ook tal van andere festiviteiten georganiseerd waaronder de bakbrommeraces, waar bakbrommerhouders vanuit heel Nederland naar toe komen. De loods biedt verder ook ruimte voor spectaculaire dans en theatervoorstellingen.

Status

De Amsterdamse Droogdok Maatschappij (ADM) was een voormalig scheepswerf die van 1877 tot 1985 in gebruik is geweest. In 1987 werd het terrein voor de eerste keer gekraakt om vervolgens in 1992 te worden ontruimd. Een speculant kocht het terrein waarna het gebied wederom werd gekraakt. Vanaf 1997 is het terrein uitgegroeid tot een vrijplaats en werd de naam vrij snel omgedoopt tot 'Amsterdamse Doe het zelf Maatschappij'. De bewoners hebben goed contact met de gemeente en worden momenteel gedoogd.

Toekomst

Het gebied is nu in handen van de dochter van de eigenaar. De gemeente zou het gebied graag kopen maar de vraagprijs blijkt te hoog. Volgens de geïnterviewde bewoner heeft de eigenaresse af en toe potentiële kopers over de vloer, waarmee een eventuele ontruiming op de loer ligt.

Afbeelding 4: kunst tijdens de viering van het 17-jarig bestaan.
Bron: The HOSpages

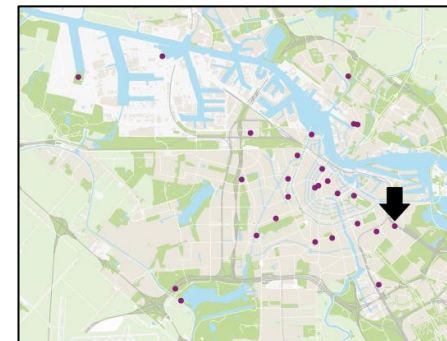

Afbeelding 5: Eetgelegenheid tijdens de viering van het 17-jarig bestaan. Bron: The HOSpages

5.4.2 De Valreep

Locatie

De Valreep bevond zich in het Oostelijke stadsdeel. Sinds de ontruiming is het gebied weer in handen van de projectontwikkelaar OCP, een combinatie van Bouwfonds, Ymere en Stadgenoot.

Deze overdracht was vooral noodzakelijk omdat OCP aangrenzend 72 sociale huurwoningen en 23 koopwoningen gaat bouwen. Dit plan maakt onderdeel uit van de grootste binnenstedelijke gebiedsontwikkeling van Amsterdam: Oostpoort. Het westelijk deel van Oostpoort is al klaar met appartementen en een winkelcentrum met daaronder een parkeergarage. In Oostpoort-Oost wordt een rustige woonbuurt gerealiseerd met de levendigheid en de voorzieningen van de grote stad en in het voormalig dierenasiel, waar 'De Valreep' was gevestigd, hoogwaardige horeca (Stadsdeel Oost, 2014). Wegens de ontruiming en de start van de bouw zijn er geen kadastrale gegevens meer bekend over de situatie ten tijde van vrijplaats 'De Valreep'.

Functie

Nadat het pand door de brandweer veilig werd verklaard, opende de Valreep haar deuren voor publiek. De initiatieven liepen uiteen, van moestuintjes tot muziekavonden, van drum-les voor kinderen tot filosofische debatten. Na meer dan twee jaar was 'De Valreep'

uitgegroeid tot een volwaardig sociaal cultureel centrum met behulp van vrijwilligers uit de buurt, stad en wereld. Bijna dagelijks was er iets te doen. Het precieze aanbod hing af van de ideeën en initiatieven uit de buurt. De Valreep probeerde als een toegankelijke en verrassende plek de oude en nieuwe buurten met elkaar te verbinden zonder winst oogmerk. Alle donaties die de Valreep ontving werden direct weer geïnvesteerd in het project. Nog net voor de ontruiming werd 'De Valreep' uitgeroepen tot 'het meest bruisende, open en succesvolle participatieproject van Nederland' en verdiende hiermee de Most Valued Project award van het Alert Fonds. Het Alert jongerenfonds is een onafhankelijk fonds dat progressieve projecten van jongeren ondersteunt (Alertfonds, 2014).

Status

Het voormalig dierenasiel in Amsterdam Oost stond al vier jaar leeg voordat het werd gekraakt op 24 juli 2011. Collectief 'Op de Valreep' werd geboren en symboliseerde sindsdien de kracht van lokale samenwerking en initiatief van onderaf. Het pand werd opgeknapt en na twee jaar was het uitgegroeid tot een volwaardig sociaal cultureel centrum. Op 17 juni dit jaar (2014) is 'De Valreep', na een hoop acties en protesten alsnog ontruimd.

Toekomst

Voor de toekomst hoopt de geïnterviewde ex-bewoner van de vrijplaats dat de gemeente dit soort bottom-up initiatieven meer op waarde zal schatten. Het feit dat 'De Valreep' zo geliefd was, ook onder de buurtbewoners, en er op basis van alleen maar vrijwilligers zoveel activiteiten konden plaatsvinden geeft aan dat er een grote behoefte aan was. "Aan deze vraag zal niet worden tegemoet

gekomen door wederom een hip duur horeca bedrijf neer te zetten", aldus de ex-bewoner.

Afbeelding 6: Vrijplaats de Valreep: tijdens de opbouw. Bron: The HOSpages

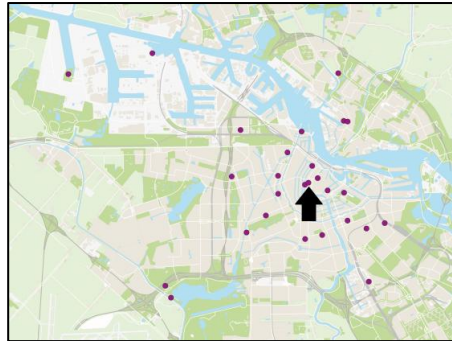

Afbeelding 7: Optreden op de Valreep. Bron: The HOSpages

5.4.3 Tabakspanden/ De Slang

Locatie

'De Slang' is een van de laatste zes vrijplaatsen in het centrum. 'De Slang' is onderdeel van de Tabakspanden waarbinnen een nauwe onderlinge relatie bestaat tussen de verschillende bewoners. Aan de overkant van de straat ligt de vrijplaats 'Vrankrijk', welke zich middels koop heeft kunnen legaliseren. Deze twee vrijplaatsen werken veel samen en zorgen daarmee voor een ruig straatbeeld van het stukje Spui waarin zij zich bevinden.

De tabakspanden bestaan uit:

- Tabak I (Nieuwezijds Voorburgwal 268, Spuistraat 219-231, Wijdesteeg 3-7) en
- Tabak II (Spuistraat 199, Spuistraat 215-217, Wijdesteeg 4-20 en Keizerrijk 3-11)

Functie

De Slang biedt woonruimte aan 12 kunstenaars, creatieven en muzikanten die er verenigd wonen en werken op 214 m². 'De Slang' is vooral bekend door de opvallend beschilderde gevel aan de spuistraat, welke om de zoveel jaar aangepast wordt. In het pand vinden elke woensdag filmavonden plaats. Ook worden er boekpresentaties en exposities gehouden.

Status

In 1983 zijn de bovenste etages van Spuistraat 199, voorheen verhuurd aan het Algemeen Nederlands Persbureau, gekraakt. De begane grond werd gebruikt als autostalling en het pand was in handen van handelaar/speculant J.K. Leutscher. Het pand is door de krakers eigenhandig bewoonbaar gemaakt. In 1987 wordt de eerste legalisering poging door de bewoners ondernomen. De bewoners bekeken samen met de gemeente of het pand kon worden omgebouwd tot HAT-eenheden. Na een haalbaarheidsonderzoek van de gemeente bleek echter dat men niet genoeg HAT-eenheden per etage konden verwezenlijken. Na 1987 werd in een samenwerkingsverband tussen Gemeente Amsterdam, diverse woningbouwcorporaties en een aantal kraakpanden de, al eerder genoemde, casco regeling ontwikkeld. Het Amsterdams Steunpunt Wonen (A.S.W.) voerde namens de bewoners onderhandelingen met makelaar Fris (woordvoerder van Leutscher) met als doel dat de gemeente volgens de casco+ regeling het huis zou kopen. Na langdurige onderhandelingen kwamen A.S.W. en makelaar Fris overeen dat de bewoners een tijdelijke huurovereenkomst met Leutscher zouden aangaan, tot het moment dat de gemeente Amsterdam het pand zou kopen. Uiteindelijk weigerde Leutscher het contract te ondertekenen maar bood de mogelijkheid aan om het pand binnen 5 jaar door de gemeente te laten aankopen. Dit wilde hij echter niet zwart op wit vastleggen.

In 1989 werd de casco regeling door de gemeente Amsterdam aangenomen als officiële regeling waarop de bewoners het pand probeerden aan te kopen. Leutscher weigerde echter ineens het pand aan de gemeente te verkopen. Het economisch eigendom bleek al verkocht te zijn hoewel het juridisch eigendom in zijn handen bleef. Van 1990 tot 1997 zijn de bewoners in juridische

strijd verwickeld met Leutscher. Alle rechtszaken in die tijd werden in het voordeel van de bewoners beslist. Echter, lukte het de bewoners nog steeds niet om het pand in eigen handen te krijgen. In 1997 overleed Leutscher. De bewoners hebben vervolgens pogingen ondernomen om het pand van de erven te kunnen kopen. Op deze pogingen is echter nooit ingegaan. Zodoende hebben de bewoners de VAK-groep (Verenigde Arbeids Kollektieven) in Utrecht ingeschakeld om een bod op het pand uit te brengen, ook deze poging bleef zonder resultaat. Via een duistere constructie is het pand in handen gekomen van vastgoedeigenaar Erik de Vlieger. Ook deze nieuwe eigenaar hebben de bewoners benaderd om te onderhandelen over eventuele legalisatie. De Vlieger toonde zich geïnteresseerd in de ideeën van de bewoners en gaf aan het belangrijk te vinden om creatieve ideeën te ondersteunen. Helaas zijn de plannen niet tot verdere ontwikkeling gekomen, aangezien De Vlieger een financiële tegenvaller te verwerken kreeg. In 2008 koopt De Key de Tabakspanden van De vlieger (website de Slang, z.d.) De Key is een woningcorporatie met ruim 37.000 verhuureenheden in Amsterdam, Diemen en Zandvoort. Met deze verkoop lijkt het einde nabij voor de bewoners van de vrijplaats. En nu, pas ruim 6 jaar later, heeft de Key haar plannen voor de Tabakspanden op haar website gepresenteerd. Het nieuwe plan betreft 69 koopappartementen en om aan de eisen van de gemeente te voldoen wordt ook 2.200 m² bedrijfsruimte gerealiseerd waarvan ongeveer 40% bestemd is voor creatieve en culturele functies, zoals een Art Mall en ateliers (De Key, 2014).

Toekomst

Hoewel deze plannen van De Key bekend zijn, maakte de geïnterviewde bewoner een rustige indruk. 'De Key is minder doeltreffend dan het doet laten overkomen'. Blijkbaar heeft De Key

al eerder in de deelraad Centrum verklaard de Tabakspanden te willen verkopen. Afgelopen jaar is daarom onderhandeld met aspirant-kopers. De vraagprijs voor deze kopers was door De Key gezet op 2,5 miljoen euro, terwijl De Key destijds zelf 1,6 miljoen heeft betaald en er twee taxatierapporten van het stadsdeel op 1,2 miljoen uitkomen. De gemeente ziet de herontwikkelingsplannen van De Key echter als één van de tien pilot projecten van het 1012-project. Met Project 1012 wil de gemeente Amsterdam in het postcodegebied 1012 de criminele infrastructuur doorbreken en een kwalitatief hoogwaardig en divers entreegebied realiseren (Gemeente Amsterdam, 2014). Om deze reden streefde Dingeman Coumou (Groen Links) en Luud Schimmelpennink (PvdA) er al in 2006 naar om van de Tabakspanden broedplaatsen te maken. In de Tabakspanden gebeurden leuke en creatieve dingen, volgens hen. Op dit moment, eind 2014, is er nog steeds niets met de Tabakspanden gebeurd.

Afbeelding 8: Banner in de spui-straat als protest tegen de ontruiming van de Tabakspanden. Bron: website De Slang.

5.5 Conclusie Casestudie

Aan de hand van de casestudie kan geconcludeerd worden dat niet alleen de gekraakte vrijplaatsen in onzekerheid verkeren, ook de gelegaliseerde vrijplaatsen genieten niet altijd van bestaanszekerheid (zie tabel 1 volgende pagina). Van de drie gelegaliseerde vrijplaatsen is alleen de vrijplaats 'Nieuw en Meer', ver uit het centrum gelegen, voor de komende decennia zeker van zijn voortbestaan. Voor de inwoners van 'De Isolatorweg' biedt de tijdelijke huur die per drie maanden verlengd wordt weinig zekerheid. Zeker nu het gebied Sloterdijk 1, waar de vrijplaats gelegen is, tot transformatie gebied is omgedoopt. De inwoners van 'Singel46' vrezen dat het onmogelijk wordt om via het broedplaatsenbeleid lagere huren te bewerkstelligen zodat ze hun bestaan kunnen voortzetten. Van de niet gelegaliseerde vrijplaatsen heeft 'De Valreep' eerder dit jaar, na veel commotie, toch het terrein moeten verlaten voor hoogwaardige horeca en hoewel de inwoner van 'De Slang' er nog niet vanuit gaat lijkt het ook voor deze vrijplaats niet lang meer te duren. De situatie omtrent ADM lijkt voorspog rustig. Gezien de hoge prijs die de eigenaresse voor het terrein vraagt staan de kopers niet in de rij. Zolang de eigenaresse geen concrete plannen voor het terrein heeft worden de krakers gedoogd. Opvallend is dat vrijplaats 'De Slang', gelegen in het centrum een lange geschiedenis van speculanten, gesprekken met de gemeente en onderhandelingen achter de rug heeft. Terwijl dit bij de vrijplaats 'Nieuw en Meer' totaal niet in deze mate aan de orde is. Dit zou verklaard kunnen worden door de ligging. Om een pand in het centrum is meer te doen dan een pand buiten de ring gelegen. Zoals blijkt uit het verkennend onderzoek, bevindt een vrijplaats zich op de rand van de vastgoedmarkt. Vaak dient een vrijplaats enkel als tussenfase. Ten tijde van leegstand weten de

krakers een meerwaarde te creëren. Zodra er echter een koper gevonden is en/of er genoeg financiële middelen zijn worden de krakers geacht het pand weer te verlaten. Met de als maar stijgende grondprijzen in het centrum van Amsterdam zal dit steeds vaker het geval zijn, wat als gevolg heeft dat de vrijplaatsen steeds meer naar de randen van de stad worden gedreven. Een goed voorbeeld hiervan is 'De Slang', deze vrijplaats staat nu, ondanks zijn onvermoede pogingen om zich te legaliseren middels koop, op het punt om net als 'De Valreep' ontruimd te worden. 'De Valreep' kreeg nog net voor zijn ontruiming de 'Most Valued Project Award' door Alert Fonds (een onafhankelijke fondsen-organisatie voor jongeren door jongeren) uitgereikt. Maar het lijkt alsof de gemeente het belang niet inziet van deze al bestaande vrijplaatsen. Dat het in het verleden voor sommige vrijplaatsen mogelijk is geweest om zich te legaliseren door middel van een HAT-regeling, casco regeling of erfpachtcontract, staat in schril contrast met het beleid dat heden ten dage wordt gevoerd ten opzichte van de vrijplaats. Uit het verkennend onderzoek zijn de volgende hypothesen tot stand gekomen welke in vervolgonderzoek getoetst zou kunnen worden:

- *Het beleid heeft invloed op de verdwijning van vrijplaatsen uit het centrum van Amsterdam.*
- *De ligging van een vrijplaats heeft invloed op de bestaanszekerheid.*
- *De CAWA-eisen zijn te streng voor de al bestaande vrijplaatsen om te kunnen blijven voortbestaan.*
- *De markt zou gebruik kunnen maken van de meerwaarde van een vrijplaats om leegstand tegen te gaan.*
- *Maatschappelijke draagvlak is belangrijk voor het voortbestaan van vrijplaatsen.*

	Gelegaliseerd	Niet gelegaliseerd
Isolatorweg	Tijdelijke huur voor een periode van 3 maanden	
Singel46	Erfpachtcontract, aflopend in 2017	
Nieuw en Meer	Erfpachtcontract, aflopend in 2043	
ADM		Veilig tot de eigenaresse een koper heeft.
De Valreep		Ontruimd
Tabakspanden/ De Slang		Onzeker, maar wordt hoogstwaarschijnlijk zeer binnenkort ontruimd

Tabel 1: Specifieke status van de cases.

6. Conclusie

Dit onderzoek had als doel een overzicht te geven van de vrijplaatsen in Amsterdam en door vergelijking met eerder gedaan onderzoek inzicht te krijgen in de ontwikkelingen omtrent de vrijplaatsen. Daarbij is er gekeken naar welke invloed het beleid op deze ontwikkeling heeft gehad. In dit hoofdstuk worden de resultaten geanalyseerd aan de hand van de besproken theorie in de hoofdstukken 2, 3 en 4.

6.1 Beantwoording deelvragen

- *Wat zijn vrijplaatsen?*

Om een overzicht van de vrijplaatsen te krijgen was een heldere uiteenzetting van de definitie 'vrijplaats van belang'. Hoewel er weinig wetenschappelijke informatie over vrijplaatsen was te vinden hebben er al wel verschillende onderzoeken naar dit fenomeen plaatsgevonden. Uit deze onderzoeken is gebleken dat de term broedplaats en vrijplaats vaak door elkaar heen worden gebruikt. Sargentini merkt hierover terecht op: *'een culturele broedplaats is geen vrijplaats, een vrijplaats is vaak wel een culturele broedplaats'*. Voor dit onderzoek is dezelfde definitie gehanteerd als in het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien', om zo de resultaten met elkaar te kunnen vergelijken. Volgens deze definitie moet een vrijplaats voldoen aan:

- Functiemenging
- Zelfwerkzaamheid (het nemen van eigen initiatief/ niet van boven af)

- Het collectieve element, onderlinge solidariteit
- Maatschappelijke betrokkenheid, engagement

Om 'de vrijplaats' meetbaar te maken hebben er bepaalde afwegingen moeten plaatsvinden welke mogelijk invloed hebben gehad op de uitkomst. Daarbij is er in dit onderzoek enkel uitgegaan van de fysieke vrijplaats terwijl er ook niet plaatsgebonden vrijplaatsen bestaan.

- *Wat is het belang van de vrijplaats voor een stad?*

Verdwijnt met het verdwijnen van de vrijplaats ook de diversiteit uit Amsterdam? Volgens Jacobs is diversiteit hét middel om een stadsdistrict in economisch en sociaal opzicht haar hoogste potentieel te laten bereiken. Ook Florida vindt dat diversiteit van belang is voor de creativiteit in een stad. En creativiteit is volgens hem de motor achter de economie. Creativiteit definieert hij als: "de mogelijkheden benutten om iets nieuws en anders te doen". Hij geeft hierbij aan dat het juist belangrijk is om naast de geïnstitutionaliseerde kunsten te investeren in de (informele) subculturen, de straatscène, omdat deze zorgt voor een vernieuwende creatieve sfeer in de stad waaruit en waardoor de creatieve klasse ontstaat en gevoed wordt (Mulder, 2006).

De belangrijkste verantwoordelijkheid van stedelijke planning en stedenbouwkundig ontwerpen zou daarom volgens Jane Jacobs moeten zijn: "het ontwikkelen (voor zover overheidsbeleid en overheidsmaatregelen dat kunnen) van steden die geschikte plaatsen zijn om dit grote scala van onofficiële plannen, ideeën en mogelijkheden te laten floreren, naast het floreren van de publieke

faciliteiten". Om te zorgen dat Amsterdam haar hoogste potentieel te laten bereiken (of vast te houden?) is het van belang dat er een zekere mate van subcultuur aanwezig blijft in de stad. Deze subcultuur vergroot de diversiteit en zal hierdoor bijdragen aan een hogere mate van creativiteit. En dit is precies wat, aldus Florida, zal zorgen voor economische groei van een stad.

- *Welk beleid wordt er door de gemeente Amsterdam gevoerd met betrekking tot vrijplaatsen?*

Op dit moment lijkt het beleid van Amsterdam tegenstrijdig. Van de ene kant is het broedplaatsenbeleid ontstaan als antwoord op de vele ontruiming van vrijplaatsen maar aan de andere kant zijn er nog maar twee vrijplaatsen gelegaliseerd middels het broedplaatsenbeleid en zijn de CAWA eisen te streng voor de al bestaande vrijplaatsen. Hiermee lijkt het idee 'broedplaatsenbeleid als repressieve tolerantie op z'n plek. Uit dit onderzoek blijkt dat de vrijplaatsen aan het verdwijnen zijn. Het broedplaatsenbeleid levert wellicht een bijdrage aan het behoud van kunstenaars in de stad door het aanbieden van goedkope werkruimte. De echte creativiteit vloeit echter voort uit de informele 'straatscene' (Florida, 2002). Zoals uit de casestudie is gebleken zou het broedplaatsenbeleid meer kunnen inspelen op de al bestaande vrijplaatsen door minder strenge regelgeving te hanteren om deze bottom-up ontstane 'broedplaatsen' te behouden. Uit de interviews met de bewoners van de 'Isolatorweg' en de reeds ontruimde 'De Valreep' blijkt ook dat de gemeente weinig open staat voor nieuwe ideeën. Op dit soort momenten zou de gemeente meer naar de meerwaarde van een vrijplaats moeten kijken in plaats van naar het directe economisch gewin.

- *Waar zijn de vrijplaatsen gelokaliseerd en welke ontwikkeling heeft zich hierin afgespeeld?*

Uit de vergelijking van het nieuwe overzicht van vrijplaatsen in Amsterdam met de historische gegevens uit het onderzoek 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien' is gebleken dat de trend in de afname van vrijplaatsen zich heeft voortgezet. Met name in het centrum wordt het aantal vrijplaatsen steeds minder. Uit de casestudie blijkt dat ook de gelegaliseerde vrijplaatsen niet per se meer bestaanszekerheid genieten. De vrijplaatsen met de aflopende erfpacht contracten hebben bijvoorbeeld grote moeite met eventuele verlenging van hun contract of te worden opgenomen in het broedplaatsenbeleid gezien de (voor de al bestaande vrijplaatsen: 'strenge') CAWA eisen.

6.2 Beantwoording hoofdvraag

- *Welke ontwikkelingen hebben er rondom de vrijplaatsen in Amsterdam plaatsgevonden en welke invloed heeft het gemeentelijk beleid hierop gehad?*

Uit de resultaten kan worden geconcludeerd dat het aantal vrijplaatsen eind 2014 25 bedraagt. Hiermee is de ontwikkeling van afname, die zich vanaf 1985 heeft ingezet, voortgezet. Van deze vrijplaatsen bezitten 17 vrijplaatsen een legale status. Dit betekent niet dat hiermee op lange termijn bestaanszekerheid verworven is. De zeven (oude) vrijplaatsen met een erfpachtcontract, vooral gelegen in het centrum, hebben een kleine kans na het aflopen van het contract, nog te kunnen blijven voortbestaan. De vrijplaatsen die ver uit het centrum gelegen zijn hebben minder last van de

bedreiging om ontruimd te worden. Het beleid dat gemeente Amsterdam voert heeft wel degelijk invloed op het voortbestaan van de vrijplaatsen. In het verleden heeft men bepaalde regelingen getroffen zoals de HAT-regeling, de daaropvolgende casco-regeling en het vergeven van erfpachtcontracten die er voor gezorgd hebben dat Amsterdam nog steeds een paar vrijplaatsen rijk is. Het huidige beleid biedt echter weinig zekerheid voor de vrijplaatsen.

6.3 Aanbevelingen

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek zijn de volgende aanbevelingen tot stand gekomen.

Gezien de afname van het aantal vrijplaatsen die met name in het centrum plaatsvindt zou de gemeente Amsterdam kritisch moeten kijken naar haar ruimtelijk beleid en de positie van vrijplaatsen hierin. In de structuurvisie 2040 wordt geschreven over 'De uitrol van de Binnenstad' waarmee bedoeld wordt dat het centrum zich zal uitbreiden.

Het is interessant om te bekijken welke rol gentrification hierin speelt en hoe het broedplaatsenbeleid hiermee samenhangt. Ook de vrijplaatsen worden verder uit het centrum gedreven, iets wat in de nieuwe gebieden zal zorgen voor een grotere diversiteit waarmee mogelijk de aantrekkelijkheid als vestingplaats van dit zal gebied toenemen. De vraag is echter wat de toekomst van het huidige centrum zal zijn als daar de subcultuur uit verdwenen is. Ook kan de vraag worden gesteld of het 'nieuwe centrum' (zonder subcultuur) nog wel aantrekkelijk is voor inwoners van Amsterdam zelf. En als de identiteit van Amsterdam als tolerante vrijstad niet meer van toepassing is, welke toerist zal zich dan nog

aangetrokken voelen om naar Amsterdam te komen waar het centrum zich, op de bebouwing na, weinig onderscheidt met die van andere grote steden?

Aangezien er voor de vrijplaatsen anno 2014 weinig mogelijkheden zijn om zich een gelegaliseerde status toe te eigenen is het van belang dat de gemeente Amsterdam kritisch zal kijken naar de erfpacht en grondpolitiek en hier de vraag te stellen of deze ook rechtelijk vrijplaatsen kunnen beschermen tegen de marktdruk? Op dit moment kunnen vrijplaatsen een erfpachtcontract krijgen via het broedplaatsenbeleid. Om dit te bewerkstelligen moeten deze vrijplaatsen voldoen aan de eisen van CAWA. Op deze manier komt het aanbod van sub-cultuur/ cultuur en kunst dus in handen van de CAWA. Om diversiteit in de stad Amsterdam te behouden wat ten goede komt aan het imago en de internationale status als cultuur stad (de speerpunten van Amsterdam Cultuurstad), is een versoepeling van de CAWA regels nodig voor de al bestaande vrijplaatsen.

Naast dat het voor de al bestaande vrijplaatsen steeds lastiger wordt om tegen de hoge marktdruk en andere regelgeving te blijven bestaan, maakt de antikraakwet het ook nog juridisch gezien lastiger om nieuwe vrijplaatsen op te richten. Om van een gekraakt pand ook daadwerkelijk een vrijplaats te maken moeten investeringen van de krakers plaatsvinden. Wanneer de krakers in grote onzekerheid verkeren over de bestaansduur van de vrijplaats zijn zij minder bereid deze investeringen te laten plaatsvinden. Daarbij heeft de antikraakwet in de afgelopen vier jaar bewezen niet effectief te werken tegen leegstand. Om weer ruimte te bieden aan het natuurlijk 'ontstaan en gaan' van vrijplaats moet de mogelijkheid

om leegstaande ruimtes te benutten worden vergroot middels het afschaffen, dan wel niet aanpassen, van de antikraakwet.

Ook de leegstandswet blijkt niet erg effectief en zou dus geagendeerd moeten worden. Middels de zogenoemde 'antikrakers' zou leegstand tegengegaan moeten worden. Er is echter veel kritiek op de uitwerking hiervan. De huurders zouden uitgebuit worden en vaak worden panden maar nauw bezet terwijl er voor meer mensen ruimte is.

Daarbij zou de gemeente om leegstand aan te pakken een antwoord moeten vinden op het ontbreken van instrumenten om vastgoedeigenaren beter aan te kunnen sporen.

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek blijkt de afname van het aantal vrijplaatsen niet alleen aan de veranderingen in het beleid te liggen; naast de grondprijsstijging blijkt ook het maatschappelijke draagvlak te zijn afgenomen. Voor het behoud van de vrijplaatsen in Amsterdam is het voor de kraakbeweging aanbevolen om meer naar buiten te treden in het maatschappelijk debat. Veel mensen zien krakers tegenwoordig als opstandige lui die goedkoop onderdak zoeken maar het feit dat de krakers juist de problemen in de woningmarkt aan de kaak stellen en op de vraag van buurtbewoners inspelen lijkt in de vergetelheid te zijn geraakt. Vrijplaatsen zouden hiervoor een voorbeeld kunnen nemen aan de reeds ontruimde vrijplaats de Valreep. Door veel interactie met de buurtbewoners en open over de dreigende ontruiming naar buiten te treden kwam de vrijplaats als bottom-up initiatief op de kaart.

6.3.1 Aanbevelingen voor vervolg onderzoek

De conclusie en de beperkingen van dit onderzoek leiden tot een aantal interessante mogelijkheden voor vervolgonderzoek. Zoals uit

het eerste hoofdstuk blijkt bestaat er een soort overlapping tussen de term broedplaats en vrijplaats. Om dit verschil goed meetbaar te maken zou er meer onderzoek gedaan kunnen worden naar de kernwaarde waaraan een vrijplaats moet voldoen, vervolgens zou onderzoek kunnen worden gedaan naar in welke mate de verschillende broedplaatsen aan deze kernwaarde voldoen. Aan de hand van deze gegevens kan ook onderzocht worden in welke mate er inderdaad sprake is van repressieve tolerantie. Daarbij is het interessant om te onderzoeken welke condities belangrijk zijn om aan deze kernwaardes te kunnen voldoen. Moet er door de gemeente wellicht bewust op bepaalde plekken géén ruimtelijke plannen worden gemaakt? Ook kan de vraag worden gesteld of vrijplaatsen beschermd moeten worden tegen marktwerking en grondwaardepolitiek? En zou de gemeente koop moeten faciliteren tegen maatschappelijke prijzen? Maar hoe wordt dan het vrijplaatskarakter van de plek zelf behouden? Is daar een ander soort planologie voor nodig?

Omdat vrijplaatsen komen en gaan is in dit onderzoek gekeken naar de vrijplaatsen in 2014. Deze gegevens zijn vergeleken met de onderzoeksgegevens uit 2001 maar ook tussen deze jaren hebben er vrijplaatsen bestaan die voor 2014 alweer ontruimd zijn. Om meer inzicht in de ontwikkeling van de vrijplaatsen te krijgen is het interessant om de database uit te breiden met gegevens over voorgaande jaren en te blijven bijhouden in de toekomst, hierbij is het ook interessant om meer gegevens per object te verzamelen zoals aantal m² vloeroppervlakte en het aantal en soort faciliteiten dat aangeboden wordt door de vrijplaats.

Hoewel het kraken voor Nederland en vooral voor Amsterdam geen onbekend fenomeen is, is er natuurlijk ook sprake van vrijplaatsen

in andere Europese Steden. Vooral Berlijn wordt geroemd om zijn aanwezige subcultuur. Het is interessant om een aantal steden te vergelijken qua gebruik van vrije ruimtes en om met name te kijken of hier antwoorden gezocht kunnen worden op hoe Amsterdam zijn subcultuur kan behouden.

6.4 Reflectie op onderzoek

Om een overzicht te krijgen van de vrijplaatsen in Amsterdam en meer inzicht in de ontwikkelingen omtrent de vrijplaatsen is een beschrijvend en verkennend onderzoek uitgevoerd. De gehanteerde definitie van 'vrijplaats' heeft een belangrijke invloed op de uitkomsten. Over deze gehanteerde definitie zou men echter nog een discussie kunnen voeren. Zo bestaan er ook 'niet fysieke' vrijplaatsen die in dit onderzoek buiten beschouwing zijn gelaten. Ook het moment van meten blijkt bij het fenomeen vrijplaats lastig te zijn. De resultaten zijn een moment opname van 2014 en blijken ten tijde van het inleveren van het onderzoek, februari 2015, al aan verandering onderhevig te zijn geweest. De resultaten zijn dus geen actuele waarheid maar geven eerder een weergave van de huidige ontwikkeling omtrent vrijplaatsen in Amsterdam weer en moeten ook als zodanig worden opgevat.

Door de afbakening van het onderzoek is de focus in zijn geheel op de vrijplaatsen komen te liggen en zijn de broedplaatsen verder buiten beschouwing gelaten. Een vergelijking tussen vrijplaatsen en broedplaatsen zou echter interessant zijn geweest. In het theoretische gedeelte is het broedplaatsenbeleid en de hierover gevonden kritiek wel besproken. Vollediger zou zijn geweest om het gemeentelijk Bureau Broedplaatsenbeleid meer bij het onderzoek te betrekken. De kwestie rondom vrijplaatsen blijkt echter aan zoveel facetten te raken dat een flinke afbakening

noodzakelijk was. Hiermee is op veel punten niet de diepte in kunnen gaan. Zo is bijvoorbeeld ook niet gesproken met de eigenaren van de panden waarin de vrijplaatsen zich gevestigd hebben, wat voor een meer volledig inzicht in de situatie van de vrijplaatsen had gezorgd. De onderzoeksresultaten bieden dus vooral handvat voor vervolgonderzoek, iets waarvoor een beschrijvend en verkennend onderzoek ook bedoeld is.

8. Referenties

Arnoldus, M. (2004). *A discovery of creative talent in the margins of urban development*. Built Environment, 30 (3), 204-212.

Brunt, L. (1989). *De magie van de stad*. Amsterdam: Boom Koninklijke Uitgevers.

Breek, P., & de Graad, F. (2001). *Laat duizend vrijplaatsen bloeien: Onderzoek naar vrijplaatsen in Amsterdam*. Amsterdam: De Vrije Ruimte.

Burns, A. C. Bush, R. F., & Smeets, I. (2006). *Principes van marktonderzoek*. Vierde editie. Pearson Education Benelux.

Coupré, S. (2002). *Is een broedplaats wel een vrijplaats?* Een onderzoek naar tegencultuur in Amsterdam. Doctoraalscriptie Sociologie, Universiteit van Amsterdam.

Dadusc, D., Visser, R., & Gemert, V. F. (2012). *Kerend tij; Criminalisering van de kraakbeweging*. Tijdschrift voor Criminologie, 54(3), 195-210.

Davies, T. (1999). *Amsterdam: comments on a city of culture*. Amsterdam: Afdeling Kunst en Cultuur.

Dijst, T. (1986). *De Bloem der Natie in Amsterdam*. Kraken, subcultuur en het probleem van orde. Leiden: C.O.M.T.

Duivenvoorden, E. (2000). *Een voet tussen de deur: geschiedenis van de kraakbeweging [1964-1999]*. Utrecht: Uitgeverij De Arbeiderspers.

Eckhardt, M. (2007). *Kruisbestuiving in broedplaatsen*. Scriptie Master of Arts Management, Hogeschool voor de kunsten Utrecht.

Florida, R. L. (2002). *The rise of the creative class: and how it's transforming work, leisure, community and everyday life*. New York: Basic books.

Flowerdew, R. & Martin, D. (2005). *Methods in human geography: a guide for students doing a research project*. Second edition. Harlow: Pearson Prentice Hall

Franke, S. & Verhagen, H. (2005). *Creativiteit en de stad: hoe de creatieve economie de stad verandert*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Hannerz, U. (1992). *Culture, Cities and the World*. Amsterdam: Centrum voor Grootstedelijk onderzoek.

Hart, H. 't. Boeije, H.R., & Hox, J.J. (2006). *Onderzoeksmethoden*. Amsterdam: Boom Koninklijke Uitgevers.

Hooijdonk, C. van (2010). *De relevantie van het Amsterdamse broedplaatsen beleid*. Masterscriptie Kunstbeleid en -Management, Universiteit Utrecht.

Jacobs, J., (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. London: Jonathan Cape.

Kloosterman, R.C. (2005). *De creatieve hype. in: Creativiteit en de stad; Hoe de creatieve economie de stad verandert*. Rotterdam NAI Uitgevers 55-65.

Klerk, de. E. (2010). *In de tussentijd een vrijplaats*. In opdracht van Gemeente Amsterdam; Stadsdeel West.

Lommers, G. et.al. (2001) *Vrijplaatsen in Amsterdam*, onderzoeksrapport UVA, Amsterdam.

Luyten, M. (2005). *Stadgist: vijf jaar broedplaatsen in Amsterdam*. Amsterdam: Project Broedplaats

Mamadouh, V., (1992). *De stad in eigen hand*. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging. Amsterdam: Uitgeverij Sua.

Marcuse, H. (1965). *Repressive Tolerance*. Essay.

Marlet, G.A. (2009). *De aantrekkelijke stad*. Nijmegen: VOC Uitgevers.

Mulder, J. (2006). *Een kaketoetoe broedt niet op de Noordpool*. Een onderzoek naar culturele broedplaatsen in Rotterdam, Masterscriptie Media & Journalistiek, Erasmus Universiteit Rotterdam.

Oosteren, C., van & Schaafsma, G. (2010). *Vertrutting in Amsterdam*. Masterscriptie, Master of Strategic Urban Studies (MSUS) van NSOB/NICIS te Den Haag.

PLAN Amsterdam (2013). *Transformatie besluit Haven-stad*. Gemeente Amsterdam.

Post, R., (2006). *Vrijplaatsen*. Geschreven voor de 8 vrijplaatsen met een aflopend erfpacht contract in samenwerking met de Vrije Ruimte. Amsterdam.

Robson, C., (2002). *Real World Research*. Second Edition. Oxford: Blackwell Publishers.

Sargentini, M., (2002). *Inspiratie op locatie*: een planologisch onderzoek naar culturele broedplaatsen in Amsterdam en Berlijn, Doctoraalscriptie Planologie, Universiteit van Amsterdam.

Soja, E., (1999). *The stimulus of a little confusion*. In: Léon Deben, Willem Heinemeijer en Dick van der Vaart (red.), *Understanding Amsterdam*. Essays on economic vitality, city life and urban form. Amsterdam: Het Spinhuis.

Verschuren, P., & Doorewaard, H., (2005). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Wolsink (2014) *Broedplaatsen in het cultureleecosysteem van het OostelijkHavengebied en de Czaarpeterstraat*. Masterscriptie Kunst- en Cultuurwetenschappen. Erasmus Universiteit Rotterdam.

Yin, R.K. (2003). *Case study research*. Design and methods, Third edition. London: Sage.

Zukin, S. (1997). *The Cultures of Cities*. Cambridge, Mass. and Oxford: Blackwell Publishers.

Websites:

Alert Fonds (2014) Winnaar MVP 2014 wordt ontruimd? Open brief aan Gemeenteraad Amsterdam en bestuurscommissie Oost. Verkregen op 11-08-2014 via: <http://www.alertfonds.nl/valreep>

Amsterdam Marketing (2012) Amsterdam Marketing Visie 2013-2018. Verkregen op 10-10-2014 via <http://www.iamsterdam.com/media/corporate/sitemap/visiedocument-amsterdam-marketing-20132018.pdf>.

NRC Handelsblad (2014). Column van Marscha Holman. Verkregen op 11-11-2014 via <http://valreep.org/algemeen/op-de-valreep-nrc-handelsblad/>

Gemeente Amsterdam (2014) Beleid, doelen en subsidies. Verkregen op 12-01-14 via: <http://www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie-diensten/bureau-broedplaatsen/beleid-doelen/>

Gemeente Amsterdam (2014) Amsterdam blijft investeren in broedplaatsen. Verkregen op 25/09/2014 via: <http://www.amsterdam.nl/gemeente/college/individuele-paginas/kajsa-ollongren/persberichten/persberichten-2014/amsterdam-blijft/>

Gemeente Amsterdam (2014) Schriftelijke vragen. Beantwoording schriftelijke vragen van het raadslid mevrouw M.D. ShahsavariJansen

van 18 augustus 2014 inzake de toename van kraken in Amsterdam. Verkregen op 12-12-2014 via:

http://www.amsterdam.nl/publish/pages/646496/beantwoording_schriftelijke_vragen_van_het_raadslid_mevrouw_shahsavari-jansen_cda_toename_kraken_in_.pdf.

Parool (2014). Gemeente ontruimde al 500 gekraakte woningen in Amsterdam. Verkregen op 20-12-2014 via:

<http://www.parool.nl/parool/nl/4/AMSTERDAM/article/detail/3789506/2014/11/13/Gemeente-ontruimde-al-500-gekraakte-woningen-in-Amsterdam.dhtml>

Parool (2014). Uur nadert voor Tabakspanden in de spuistraat. Verkregen op 15-12-2014 via: <http://www.parool.nl/parool/nl/4024/AMSTERDAM-CENTRUM/article/detail/3805385/2014/12/07/Uur-U-nadert-voor-de-Tabakspanden-in-de-Spuistraat.dhtml>

Stadsdeel Oost (2014) Ontruiming Valreep. Verkregen op 22-09-2014 via: <http://www.oost.amsterdam.nl/actueel/buurtnieuws/oud-oost/oostpoort/2014/ontruiming-valreep/>

Schrijver, L. (2009) Recensie over de Nederlandse vertaling van Jane Jacobs / Dood en leven van grote Amerikaanse steden, anno 2009.

Verkregen op: 25-06-2014 via:

<http://www.archined.nl/recensies/november/jane-jacobs-dood-en-leven-van-grote-amerikaanse-steden-anno-2009/>

Vice (2014) Kraken anno 2014: De staat wint altijd. Verkregen op 20-12-2014 via <http://www.vice.com/nl/video/kraken-anno-2014-de-staat-wint-altijd-504>.

Voordt van der T., & Lans, W., (z.d.) Beschrijvend onderzoek. Verkregen op 02/10/2014 via:

<http://team.bk.tudelft.nl/Publications/2000/Ways%20to%20study%20preliminary%20Dutch%20versions/05Beschrijvend%20onderzoek.htm>

Vrije Ruimte (z.d.) Wat is de Vrije Ruimte? Verkregen op 11-12-2013 via:

http://www.vrijeruimte.nl/main.php?obj_id=761893264

9. Bijlagen

9.1 Voordracht van een kunstenaar voor atelierruimte of Atelierwoning.

a. Reguliere atelierruimte

Een kunstenaar komt in aanmerking voor atelierruimte in het kader van deze regeling, als hij/zij voldoet aan de volgende voorwaarden:

1. De aanvrager is aantoonbaar beroepsmatig werkzaam als kunstenaar. Onder kunstenaar wordt slechts verstaan degene met een beroep vermeld op de beroepenlijst cultuur-ondernemen, gepubliceerd door de CAWA

op de website. In het jaar voorafgaand aan het kalenderjaar waarin de kunstenaar wordt voorgedragen toont hij/zij aan substantiële productie te hebben geleverd. Verder toont hij/zij aan beroepsmatig werkzaam te zijn aan de hand van tentoonstellingen, concerten, opdrachten, recente stipendia, engagements, een afgeronde studie aan een kunstopleidingsinstituut, een lidmaatschap van een beroepsvereniging voor kunstenaars en dergelijke. Hij/zij kan dit aantonen aan de hand van tentoonstellingen, concerten, opdrachten, recente stipendia, engagements, een afgeronde studie aan een kunstopleidingsinstituut, een lidmaatschap van een beroepsvereniging voor kunstenaars en dergelijke.

2. Het verzamelinkomen van de aanvrager mag in het jaar voorafgaand aan het kalenderjaar waarin de kunstenaar wordt voorgedragen niet hoger zijn dan € 38.150 (prijspeil 1-1-2012). De inkomensgrens wordt vanaf 1 januari 2013 jaarlijks aangepast op grond van de Consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens. Wanneer er meerdere gegadigden zijn voor een reguliere atelierruimte, dan wordt de volgorde van de gegadigden bepaald

door loting. Indien het een ruimte met bijzondere kwaliteiten betreft beoordeelt de CAWA of de professionele activiteiten van de gegadigde passen bij de kwaliteiten van de aangeboden ruimte.

b. Atelierruimte voor de prioriteitsgroep

Een kunstenaar komt in aanmerking voor atelierruimte bestemd voor een prioriteitsgroep, als hij/zij voldoet aan voorwaarde 1 en 2 genoemd onder a én aan de voorwaarde dat hij/zij:

1. óf recent is afgestudeerd aan een kunstopleiding
2. óf behoort tot de groep die de Wethouder Kunst en Cultuur van Amsterdam elke twee jaar aanwijst als 'prioriteitsgroep'

Wanneer er meerdere gegadigden zijn voor een atelierruimte, dan wordt de volgorde van de gegadigden bepaald door loting. Indien het een ruimte met bijzondere kwaliteiten betreft beoordeelt de CAWA of de professionele activiteiten van de gegadigde passen bij de kwaliteiten van de aangeboden ruimte.

c. Atelierwoning

Een kunstenaar komt in aanmerking voor een atelierwoning als hij/zij tenminste voldoet aan de voorwaarden 1 onder a., het inkomen van het huishouden moet voldoen aan de algemene vereisten om in aanmerking te komen voor een huurwoning. Daarnaast moet zijn/haar huishouden in aanmerking komen voor een huisvestingsvergunning volgens de Regionale Huisvestingsverordening Stadsregio Amsterdam 2010. Wanneer er meerdere gegadigden zijn voor een atelierwoning, dan wordt het huishouden voorgedragen met de langste woonduur in de regio Amsterdam en Almere c.q. de langste inschrijvingsduur bij Woningnet in deze regio. Als er geen gegadigde is die voldoet aan de hierboven vermelde eisen, dan draagt de commissie een

kandidaat voor die het meest passend is volgens de eisen van de huisvestingsvergunning.

d. Vernieuwing huurcontract atelierruimte

Huurcontracten voor atelierruimte worden in het algemeen afgesloten voor een periode van vijf jaar. Een kunstenaar kan in aanmerking komen voor vernieuwing van het contract voor atelierruimte in het kader van deze regeling, als hij/zij voldoet aan de criteria 1 en 2 genoemd onder a van deze bijlage en is voorgedragen door de verhuurder ter toetsing.

9.2 Regelgeving en criteria

De meest voorkomende procedures waar broedplaats- en vrijplaatsinitiatieven tegen aanlopen zijn

:

Bouwvergunningen

Voor een verbouwing is een bouwvergunning nodig, Afhankelijk van de aard van de verbouwing is de behandeltermijn zes tot achttien weken, gevolgd door een periode van zes weken waar bewoners en betrokkenen bezwaar kunnen maken. Ook zijn er kosten (leges) aan verbonden.

Exploitatievergunning

Een exploitatievergunning is nodig voor horeca en detailhandel. In veel gevallen is sprake van een cultuurondersteunende exploitatievergunning. Dit betekent dat alleen bier, wijn en frisdrank worden mogen verkocht bij een cultuurprogramma. Vrijplaatsen organiseren doorgaans veel publieksactiviteiten. Als op de locatie geen bar of restaurant is toegestaan, kan gedacht worden aan de opzet van een verenigingskantine waar voor de leden gekookt mag worden. Alle bezoekers zijn dan lid.

Gebruiksvergunning

De gebruiksvergunning geeft voorschriften voor het beperken van de kans op brand, het beperken van de gevolgen van brand en het vluchten uit een gebouw bij brand. Deze voorschriften worden vertaald naar bouwkundige tekeningen en als voorwaarden in de vergunning opgenomen.

De voorschriften worden bepaald door de gemeente op advies van de brandweer. De verantwoordelijkheid voor het veilig gebruik van een bouwwerk of inrichting ligt bij de gebruiker van het pand. Dit is dus ook degene die de gebruiksvergunning bij de gemeente moet

aanvragen. De gebruiker is de persoon of de organisatie die een bepaald gebouw voor een bepaald doel gebruikt of exploiteert. De gebruiker kan dus de eigenaar zijn maar ook de huurder. Een gebruiksvergunning is vereist in bouwwerken of inrichtingen waarin:

- Meer dan vijftig mensen tegelijk aanwezig zullen zijn (bijvoorbeeld cafés, dancings)
- Bedrijfsmatig brandgevaarlijke materialen worden opgeslagen
- Aan meer dan vier mensen bedrijfsmatig of in verband met verzorging nachtverblijf zal worden verschaft (hotel, bejaardentehuis)
- Overdag meer dan tien verstandelijk of lichamelijk gehandicapten verblijven
- Aan meer dan vier mensen bedrijfsmatig woonverblijf zal worden verschaft anders dan een huishouden per woning (bijvoorbeeld kamerverhuurbedrijf)

Gemeenten mogen zeer beperkt aanvullende voorwaarden en eisen stellen aan het verlenen van een gebruiksvergunning. De vergunningsplicht geldt voor nieuwbouw, voor bestaande bouw en voor tijdelijke bouwwerken. De vergunningsplicht kan ontstaan bij wijziging van het gebruik. Voor nieuwbouw of bij wijziging van het gebruik van een bestaand pand moet de vergunning worden aangevraagd vóór de ingebruikname van het pand. Voor bestaande bouwwerken zal de gemeente de eigenaren of huurders van vergunningplichtige gebouwen aanschrijven en bezoeken. In de gebruiksvergunningen worden geen bouwkundige zaken geregeld. Die komen bij de bouwvergunning aan de orde.

De gebruiksvergunning wordt bij de gemeente aangevraagd via een aanvraagformulier. Aan alle gestelde voorwaarden m.b.t. de

minimale eisen voor brandveiligheid, vluchtwegen en ontruiming moet worden voldaan. Denk hierbij aan:

- Blusmiddelen
- Branddetectie
- Ontruimingsinstallatie
- Vluchtwegen(signalering) inclusief nooduitgangen
- Bedrijfshulpverlening organisatie
- Calamiteitenplan

Burgemeester en wethouders kunnen de gebruiksvergunning weigeren of verlenen onder voorwaarden. De brandweer controleert de naleving van de gebruiksvergunning. In de aanvraag moet minimaal staan:

- Adres gegevens
- Aanvrager
- Externe uitvoerder
- Aantal personen
- Omschrijving bouwwerk aanvraag vergunning
- Manier van verwarmen
- Nummer van de bouwvergunning
- Nummer van de Milieu vergunning
- Situatietekening van het gebouw en de ligging 1:1000
- Tekeningen
- Bouwkundige plattegrond per verdieping 1:100 met daarin de aanduiding van gebruik van de ruimte en de veiligheid items:
 - Brandhaspels
 - Blusmiddelen
 - Melders (rook, gas en nood)
 - Vluchtwegen
 - (Nood)verlichting

- Draairichting deuren
- (Brand)liften
- Brand Meld Centrale en Ontruimingsinstallatie
- Vaste inrichting
- Indien aanwezig ook het calamiteitenplan en onderhoudsplan en abonnementen met betrekking tot liften, blusmiddelen en installaties meeleveren.

Na aanlevering van bovenstaande informatie zal er door de brandweer als door de bouwen woningtoezicht een onderzoek op locatie plaatsvinden. Zij toetsen aan de hand van de werkelijke situatie en de aangeleverde informatie of er een gebruiksvergunning wordt afgegeven of dat er aanvullende maatregelen vereist zijn.

Erfpachtvoorwaarde

Een eigenaar van een pand heeft een erfpachtcontract met de gemeente waarin expliciet vermeld staat wat de aard en bestemming is van het pand; dit wordt vertaald naar een erfpachtbedrag voor een x-aantal jaren. Bij wijziging van de bestemming is een aanpassing van de erfpachtvoorwaarden nodig en dit kan leiden tot een verhoging van de erpachtsom. Dit kan worden ondervangen door de ruimtes met de nieuwe bestemming te koppelen aan de erfpachtcategorie 'maatschappelijke voorzieningen' bijvoorbeeld 'culturele horeca'. Daarmee is de mogelijkheid dat de ruimte aan een commerciële partij wordt verhuurd voldoende afgedekt. Deze wijziging leidt dan niet tot een verhoging van de canon.

Binnenplanse ontheffing

Eigenaar van het pand kan een aanvraag indienen voor gewijzigd gebruik van het pand door middel van een binnenplanse ontheffing

van de bestemming met bijvoorbeeld als nieuwe bestemming 'culturele horeca'.

Horecaverunning

Culturele horeca²⁸ is een nieuwe bestemmingscategorie waaronder wordt verstaan: panden met een culturele functie waarbij de cultuuruiting een duidelijke horecacomponent in zich heeft (bijvoorbeeld een concert waarbij gedanst kan worden, of een evenement waarbij onder andere alcoholhoudende consumpties worden verkocht) of culturele instellingen die beschikken over een pand of ruimte die verhuurd kan worden voor bijeenkomsten en feesten.

Evenementenvergunning

Bij kleine evenementen is een evenementenmelding voldoende. Voor grotere evenementen moet een vergunning worden aangevraagd. Hier zijn kosten aan verbonden en de behandeltermijn is maximaal acht weken.

Overgenomen uit: 'In de tussentijd een vrijplaats' Klerk (2010)

9.3 Overzicht Vrijplaatsen 2014

NAAM	STRAAT	HUISNR	POSTCODE	OPRICHTING	Status
1 ADM	Hornweg	6	1045 AR	1997	Gedoogd
2 Antartica	Amundsenweg	1	1056AS	2010	Ontruimd
3 Autocontrol	Papaverweg	7	1032 KD	2014	Vrijplaats Illegaal
4 Bajesdorp	H.J.E Wenckebachweg	12 46	1096AN	2003	Vrijplaats Illegaal
5 Binnenpret OCCI	Eerste Schinkelstraat	14-16	1075TX	1984	Vrijplaats Legaal: Erfpacht
6 De Fabriek	Ostadestraat	233-A	1073TN	1980	Vrijplaats Legaal: Erfpacht
7 Fort van Sjakoo	Jodenbreestraat	24	1011NK	1977	Gekocht
8 Frederikhendrikschool/ Nieuwe Anita	Frederik Hendrikstraat	111	1052HN	1983	Vrijplaats Legaal: Erfpacht
9 Het Schooltje	Van Ostadestraat	43-49	1072SN	1989	Gekocht
10 Het Veem	van Diemenstraat	410	1013 CR	1981	Vrijplaats Legaal: tijdelijke huur
11 Isolatorweg	Isolatorweg	17	1014 AS	2009	Vrijplaats Legaal: tijdelijke huur
12 Joe's Garage	Pretoriusstraat	43	1092EZ	2005	Vrijplaats Illegaal
13 Krakoeke	Papaverweg	7c	1032 KD	2014	Vrijplaats Illegaal
14 Lange Adem	Ruyschstraat	295	1091 DX	1980	Vrijplaats Legaal: tijdelijke huur
15 Op de Valreep	Polderweg	620	1093KP	2011	Ontruimd
16 OT301	Overtoom	301	1054HW	1999	Vrijplaats Legaal: Broedplaatsensubsidie
17 Plantage Doklaan	Plantage Doklaan	8 tot 12	1018CM	1998	Vrijplaats Legaal: Broedplaatsensubsidie
18 Rijkshemelvaart	Oude Haagseweg	8	1066BW	1998	Gedoogd
19 Ruigoord	Ruigoord	76	1047HH	1973	Vrijplaats Legaal: Erfpacht
20 Singel46	Singel	46	1015AB	1976	Vrijplaats Legaal: Erfpacht
21 De Slang/ Tabakspanden	Spuistraat	199	1012 VN	1983	Vrijplaats Legaal: Casco-regeling
22 Tetterode	Da Costakade	158	1053XC	1981	Vrijplaats Legaal: Casco regeling
23 Villa Friekens	Kadoelenweg	360	1035NT	2002	Vrijplaats Illegaal
24 Vrankrijk	Spuistraat	216	1012VT	1982	Gekocht
25 W139	Warmoesstraat	139	1012JB	1979	Gekocht
26 Witte Reus/ Zaal 100	De Wittenstraat	100	1052BA	1984	Vrijplaats Legaal: Erfpacht
27 Nieuw en Meer	Oude Haagseweg	51	1066DC	1988	Vrijplaats Legaal: Erfpacht

9.4 Overzicht vrijplaatsen uit 'Laat 1000 vrijplaatsen bloeien'.

Naam	Straat	Huisnr	voor in/na			
			1985	1985	weg	2001 2014
1 ADM (Hornweg)	Hornweg	6	x		x	x
2 Argentinië Arsenaal –	Oost. Handelskade		x			x
3 Pleinwerker	Waterlooplein		x		x	
4 Automo	NZ Voorburgwal		x			
5 Automo	Nieuwe Nieuwstraat		x		x	
6 Binnenpret Blauwlakenblok =	2e schinkelstraat		x		x	x
7 W139	Warmoesstraat	139	x		x	x
8 Bloemstraat	Bloemstraat		x		x	
9 Boelgakov	Prinsengracht			x	x	
10 Bolscomplex	Rozengracht	99-111	x		x	
11 Bontekoeschool	Anjelierstraat	35	x		x	
12 Bontekoeschool	Bilderdijkkade		x		x	
13 Borneokade	Borneokade		x		x	
14 Branderij	Rechtboomsloot		x			x
15 Brandweer	Prinsengracht	237	x		x	
16 Buhrman	Keizersgracht	36		x	x	
17 Buurtpand	Prinsengracht	355- 361	x		x	
18 Cantina	Oost Handelskade		x			x
19 Cicsa	Weteringsschans	263	x			x
20 Conradstraat	Conradstraat	11		x	x	
21 Douane gebouw	Oost. Handelskade			x		x
22 Douane loodsen	Westerdok		x			x
23 Het Domijn	Weesp Dubbele			x	x	x
24 Dubbele Worst	worststeeg		x			x
25 Edelweiss	KNSM-laan			x		x
26 Egel	Egelantierstraat		x		x	
27 Wereld	Java-eiland		x		x	
28 ELF	Vlaardingenlaan			x	x	
29 Emma	Van Diemenstraat		x		x	
30 De Fabriek Filmacademie =	Van Ostadestraat	233	x			x
31 OT301	Overtoom	301		x		x

Naam	Straat	Huisnr	voor in/na			
			1985	1985	weg	2001 2014
32 Fort van Sjako Frederik Hendrikschool	Jodenbreestraat Frederik Hendrikstraat	24 111	x x			x x
33 Grote Keizer	keizersgracht		x			x
34 Grote Wetering	Weteringsschans	81-89	x		x	
35 Van Hall	Van Hallstraat			x	x	
36 Herengracht	Herengracht	96	x		x	
37 Houtkopersburgwal	Houtkopersburgwal	14-15	x		x	
38 HVO	Weesperzijde	110	x			x
39 Inktfabriek	Brouwersgracht	140- 152	x			x
40 Kalenderpanden	Entrepotdok			x	x	
41 Karthuizerhofje			x		x	
42 Kleine Prins	Prinsengracht		x		x	
43 Kloof 17-19			x		x	
44 Kloof 57			x		x	
45 Kloof 86			x			x
46 De Koevoet	Haarlemmerplein	17	x			x
47 De Kolk	Nieuwe Zijdschans			x	x	
48 Konijnenberg	Raamgracht		x			x
49 Koppelstock school	Coppelstockstraat		x			x
50 Korte Prinsengracht	Derde		x			x
51 Kostgewonnen	Kostverlorenkade	34		x		x
52 Krakestijn	Willibrordusstraat		x		x	
53 Kraspanden	OZ Voorburgwal		x			x
54 Kromboomsloot			x			x
55 De Kroon	Brouwersgracht		x		x	
56 La Louvre Van	Passeerderstraat		x		x	
57 Lanschotpanden	JW Brouwerstraat	34	x		x	
58 Lange Adem	Ruyschstraat	295	x			x
59 Leeuwenberg	Zwanenburgwal		x			x
60 Leger des Heils	Spuistraat	82	x		x	
61 Levantkade	Levantkade 6		x			x
62 Levantkade	Levantkade 8		x			x
63 Levantkade	Levantkade 10		x			x

Naam	Straat	Huisnr	voor 1985	in/na 1985	weg	2001	2014
64 Levantkade Loodsen	Levantkade 10		x			x	
65 Levantkade			x			x	
66 Maupoleum	Jodenbreestraat	3		x	x		
67 Moreelscheschool	Moreelse straat	19	x		x		
68 Nieuw en Meer	Oude Haagseweg	51		x		x	x
69 Nieuwendijk	Nieuwendijk			x		x	
70 NL centrum	Rozengracht		x		x		
71 NN						x	
72 Noordpool	Meerpad			x		x	
73 NRC	NZ Voorburgwal		x			x	
74 OLVG	oosterpark	9		x	x		
75 Omval				x	x		
76 Ontbijtcafé	Hartenstraat			x		x	
77 Van Ostadeschool	Van Ostadestraat	47		x		x	
78 Oude Braak	Oude Braak	29	x		x		
79 Het Pakhuis	Prinsengracht	187				x	
80 Pampus	Rozengracht	93	x		x		
81 Perida	Nassaukade	1	x			x	
82 Prins Hendrikkade	Prinshendrikkade		x			x	
83 Plantage Doklaan	Plantage Doklaan		x	x		x	x
84 Pogo academie	Ferdinand Bolstraat	137			x		
85 Roodmerk Rozenstraat t/o	Bethanienstraat		x			x	
86 COC	Rozenstraat		x		x		
87 Ruigoord	Ruigoord	76	x			x	x
88 Runstraat	Runstraat	19-21	x		x		
89 Rijkshemelvaart	Oude Haagseweg	58		x		x	x
90 Schinkelschool	Schinkelkade	20	x			x	
91 Seepaert	Prinseneiland		x			x	
92 SHB	Java eiland		x			x	
93 Silo	Westerdoksdiijk			x	x		
94 Singel 46	Singel		x			x	x
95 Singel 162	Singel		x			x	
96 Singel 268	Singel		x			x	
97 Singel 300/302	Singel		x			x	
98 Singel 500	Singel		x		x		
99 Smederij	Lastageweg		x			x	

Naam	Straat	Huisnr	voor 1985	in/na 1985	weg	2001	2014
100 Spuistraat 199	Spuistraat	199	x			x	x
101 Tetterode	Da costakade	158	x			x	x
102 Torensteeg	Torensteeg		x		x		
103 Tovertoom	Overtoom	213	x			x	
104 Uilenburcht	Uilenburgerstraat Utrechtse		x		x		
105 Utrechtsedwars	dwarsstraat		x			x	
106 Het Veem	Van Diemenstraat	410	x			x	
107 Ververstraat	Ververstraat		x			x	
108 Victoria bioskoop	Schinkelkade	168	x		x		
109 Vondelkerk	Vondelkerk		x			x	
110 Vrankrijk	Spuistraat OZ/NZ	216	x			x	x
111 Vredenburg	Achterburgwal		x			x	
112 Vrieshuis America	Oost. Handelskade			x	x		
113 Vuur en Vlammen Wilhelmina	Prinsengracht M. van B.	285		x	x		
114 Gasthuis	Bastiaansestraat	15		x		x	
115 Wicca	Wittenstraat	73	x		x		
116 Wielingen (t/o de RAI)	Wielingen		x		x		
117 Wilhelmina	Oost. Handelskade			x		x	
118 Witte Mus	Wittenstraat	33		x		x	
119 Wyers	Voorburgwal	21	x		x		
120 Xinix	Reguliersdwars		x		x		
121 Zaal 100	Wittenstraat	100	x			x	x
122 Zeeburgerdijk	Zeeburgerdijk			x	x		
123 De Zon	Zwanenburgwal			x		x	
124 Zwarte Lelie 4711 Frans	Prinsengracht	868		x	x		
125 Halsstraat	Frans Halsstraat		x		x		

9.5 Topiclijst en vragen voor interviews

Middels het beschrijvende onderzoek zijn het aantal vrijplaatsen, de adresgegevens, het ontstaansjaar en de huidige status verzameld en in kaart gebracht. Naast deze informatie is er voor gekozen om via interviews meer verdiepende informatie te verzamelen over de huidige situatie waarin de vrijplaatsen van Amsterdam verkeren. De interviews zijn gehouden aan de hand van de volgende topics:

- de ontstaansgeschiedenis van de vrijplaats
- de huidige status
- de voordelen en nadelen van deze status
- de toekomst van de vrijplaats
- de rol van de overheid

Voor de interviews plaatsvonden is er eerst via deskresearch informatie ingewonnen over de vrijplaats. Op basis van de gevonden informatie, of juist het ontbreken van beschikbare informatie, zijn er naast de algemene topics ook specifieke vragen per vrijplaats opgesteld.

Isolatorweg:

- Hoeveel bewoners telt de Isolatorweg?
- Zijn al deze bewoners ook actief in de vrijplaats?
- Wordt de vrijplaats ook gebruikt door niet-bewoners?
- Welke activiteiten vinden er plaats?
- Op welke manier is de vrijplaats toegankelijk voor bezoekers?

- De vrijplaats is gelegen in een transformatiegebied, op welke manier merken jullie daar iets van of in welke mate houden jullie hier rekening mee?

Singel46:

- Welke rol speelt de centrale ligging een rol in de toekomst van de vrijplaats?
- Hoe ziet de toekomst van de vrijplaats eruit met betrekking tot het aflopende erfpachtcontract?

Nieuw en Meer:

- Welke rol speelt de afgelegen ligging van de vrijplaats?
- Is er veel interactie met de naastgelegen vrijplaats 'Rijkhemelvaartdienst'?
- Hoe ziet u de toekomst van de vrijplaats na het aflopen van het contract in 2040?

ADM:

- De vrijplaats wordt door de gemeente Amsterdam gedoogd, hoe ziet u de relatie met de gemeente?
- Hoe groot is de kans dat het terrein verkocht wordt?

De Valreep:

- Wat heeft de Valreep betekend voor de buurtbewoners?

De Slang:

- Gezien de kritieke situatie waarin de Slang op het moment verkeert, hoe groot acht je de kans dat de Slang kan blijven voortbestaan?

Toon Hermans

'Er moeten mensen zijn'

Er moeten mensen zijn
die zonnen aansteken,
voordat de wereld verregent.
Mensen die zomervliegers oplaten
als het ijsig winter,
en die confetti strooien
tussen de sneeuwvlokken.

Die mensen moeten er zijn.
Er moeten mensen zijn
die aan de uitgang van het kerkhof
ijsjes verkopen,
en op de puinhopen
mondharmonika spelen.

Er moeten mensen zijn,
die op hun stoelen gaan staan,
om sterren op te hangen
in de mist.
Die lente maken
van gevallen bladeren,
en van gevallen schaduw,
licht.

Er moeten mensen zijn,
die ons verwarmen en die in een
wolkenloze hemel
toch in de wolken zijn
zo hoog
ze springen touwtje
langs de regenboog
als iemand heeft gezegd:
kom maar in mijn armen

Bij dat soort mensen wil ik horen.
Die op het tuinfeest
in de regen blijven dansen
ook als de muzikanten al naar huis
zijn gegaan

Er moeten mensen zijn
die op het grijze asfalt
in grote witte letters
LIEFDE verven

Mensen die namen kerven
in een boom vol rijpe vruchten
omdat er zoveel anderen zijn
die voor de vlinders vluchten en stenen
gooien
naar het eerste lenteblaauw
omdat ze bang zijn
voor de bloemen
en bang zijn voor:
ik hou van jou

Ja, er moeten mensen zijn
met tranen
als zilveren kralen
die stralen in het donker
en de morgen groeten
als het daglicht binnenkomt
op kousenvoeten

Weet je,
er moeten mensen zijn,
die bellen blazen
en weten van geen tijd
die zich kinderlijk verbazen
over iets wat barst
van mooiigheid

Ze roepen van de daken
dat er liefde is
en wonder
als al die anderen schreeuwen:
alles heeft geen zin
dan blijven zij roepen: neen, de wereld
gaat niet onder en zij zien in ieder einde
weer een nieuw begin

Zij zijn een beetje clown,
eerst het hart
en dan het verstand
en ze schrijven met hun paraplu
i love you in het zand
omdat ze zo gigantisch
in het leven opgaan
en vallen
en vallen
en vallen
en opstaan

